

בפתח הבית

חנוכה והמפגש בין רשות הרבים ורשות היחיד

'צידי רשות הרבים' - הצעה למבט חדש על ירושלים

עריכה: תום יוגב, ארגון 'רשות הרבים'

תודה לכותבות ולכותבים ולכל מי שסייעו בהכנת הגיליון: הרבה עינבר בלזר שלם - רשות הרבים, דינה טלר - ת"לי, יעל ליפשיץ - תוכנית בארי במכון הרטמן, הרב סיון מלכין מס - תמורה יהדות חילונית, הרב אבי נוביס-דויטש - בית המדרש לרבנים ע"ש שכטר, רעות נוימן - התנועה הרפורמית, הרב ד"ר עידו פכטר - נאמני תורה ועבודה, גיא גרדי - בית מדרש אלול, חלי טביבי ברקת - הלוי"ז העברי - קובעים מועדים לדורות

עיצוב: נילי דביר, סטודיו דוב אברמסון

כל הזכויות שמורות לארגון 'רשות הרבים'.

תוכן עניינים

5	פתח דבר
7	פרק א: פתיחה - חג החנוכה
9	פרק ב: המקרה הירושלמי: רשות הרבים ופרהסיה בעיר מרובת פנים
13	מאמרים
14	האירו את היום - הרב סיון מלכין מס
15	חנוכה ופרהסיה - הרב אבי נוביס־דויטש
16	נס פך בהשמן - גיא גורדי
17	טיבו המיוחד של האור - הרב ד"ר עידו פכטר
18	ראש חודש אל בנאת' - התנשייה הנשית שמאחורי חג החנוכה - חלי טביבי
21	מערכי שיעור - חנוכה ורשות הרבים
22	גני ילדים
27	כיתות ה-1
32	כיתות ה-2
34	בתי ספר על-יסודיים

פתח דבר:

רשות הרבים כמרחב של כולן.ם ושל אף אחד גם יחד

"שטח אפור" שבו יש הזדמנות וריסון גם יחד, ואנו מציעות אותו כעקרון מנחה לעיצוב המרחב הציבורי בישראל. זהו השטח שבין המרחב הציבורי לאישי, בין רשות היחיד לרשות הרבים. מרחב שעשוי להיות נקודת חיכוך סביב רעש, ניקיון או צביון, אך יש לו את הפוטנציאל להיות נקודת מפגש וחיבור, וליצור פסיפס חברתי עשיר ומגוון. 'צידי רשות הרבים' יאפשרו ליחיד ביטוי ערכי, מבלי שזה ישתלט על רשות הרבים. נפתחת כאן אפשרות לשיח ערכי מכבד ומבטא, שיהיה מעניין לנהל.

מי ייתן ונבחר כיחידים ויחידות לקחת חלק בעיצוב המרחב הציבורי, נביא אליו את עצמנו ונפעל להבאת עוד ועוד קולות ומסורות. כך נבטיח חברה בריאה, שוויונית ומגוונת יותר. כך גם נלמד, כל אחת ואחד וכולנו יחד, כיצד לבוא לידי ביטוי מבלי לרמוס את ערכי הזולת. נייצר מרחב ערכי המאפשר שותפות בין כמה שיותר חלקים בחברה הישראלית, במדינה היהודית והדמוקרטית שבנינו פה. בחרנו להתחיל בשיח הזה מירושלים, עיר שהיא פסיפס של גוונים וזהויות שיוצרים הזדמנות גדולה לניהול הדיון החשוב הזה; ובשאיפה שלהצלחה מקומית תהיה תהודה ארצית - 'כי מציון תצא תורה'. אנו שמחים על ההזדמנות לשבת ולדון יחד.

למרות התפיסות השונות בחרנו לכתוב יחד את הגיליון הזה, למען מטרה משותפת וגדולה יותר, מתוך אמונה בחוכמת הדורות וחיבור לישראל של כאן ועכשיו, זו שאנו חולמים ופועלים למענה. מגוון קולות וארגונים נוספים לקחו חלק בכתיבה ובפיתוח מערכי השיעור והמאמרים שתקראו בהמשך הגיליון, ועל כולם תבוא הברכה.

אשרינו שזכינו לחיים במדינה ריבונית שבה לכולנו נתונה הזכות להשפיע על צביונה הרעיוני והממשי - זכות ואחריות יומיומית. אנו מתפללות לחן ולחסד ולשכל טוב, שנמצא ניצוצות של אהבה ואחוה בין שותפי רשות הרבים שלנו, שנדע לבוא לידי ביטוי ולאפשר לאחרים גם כן, שנדע מתי להתמלא ומתי להצטמצם, שנתברך ושנצליח.

כולנו חיים בבועות פרטיות, יחידאיות, וכן במרחבים עם שותפים ושותפות נוספים. מעגלי השותפות שלנו הם דינמיים ומגיעים במגוון צורות. גם בבית במרחב הפרטי יש את המקום האישי ("החדר האינטימי שלי") ואת מרחב הפרהסיה של שותפי המשפחה. משפחות רבות מאמינות כי נכון שיהיה שוני בהתנהגות של אדם בצאתו מהמרחב הפרטי, למרחב החיים המשותף בבית. הסלון הביתי משמש כ'פרהסיה' ביתית - מרחב חיים ערכי ששייך לכולם, ומרחב פעולה שמסדר את מערכת היחסים של השותפים. זהו מרחב שלא תמיד מתאים לכולם, ויש בו ממד של ויתור מסוים על העצמי האופטימלי לטובת ה"יחד". ברור שתחושת המחויבות כלפי בני ובנות הבית נשענת על אחווה עמוקה, אך גם על תחושת כבוד כלפי האמונים על הבית, ההורים.

בחברה הישראלית, בתוך ויכוחי ה'יחד' שלנו עולה שאלה עמוקה: האם נוכל להפעיל את הסדר הטוב הזה במרחב רשות הרבים שלנו - המרחב הציבורי שמחוץ לבית? מאחר ורשות הרבים שייכת לכולם ואינה שייכת לאף אחד, הנוכל לנהוג בה באותן התחשבות ואחריות שאנו נוהגים בבית?

אנו שואפים לחיות במרחב הציבורי באופן שבו המימוש העצמי שלנו יבוא לידי ביטוי, שיכירו אותנו 'כמו שאנחנו'. אבל זו ציפייה שטומנת בחובה אכזבה. אדם רוצה לבוא "במלואו" אל רשות הרבים, אך המציאות גוזרת עליו את ההבנה שהוא יכול לבוא רק "בחלקו", על מנת שיהיה מקום גם לאחרים במידה שווה. מתוך הבנה כי רשות הרבים שייכת לכולנו מחד, אך אינה בלעדית לאחד או אחת מאיתנו מאידך, יש לנהוג בה באיפוק, משנה זהירות וכבוד הדדיים. כך, כולנו נרגיש "קצת בבית" בהיותנו בחוץ, אך לא באמת ולא לגמרי. אתגר גדול, אך אולי גם בשורה גדולה?

כשכולנו נרגיש "קצת בבית" ברשות הרבים, במרחב הציבורי, תהיה לנו שייכות אליו אך לא בעלות עליו. זה יהיה העיקרון המסדר עבור כולנו, והמבחן הראשון ביישומו יהיה "**צידי רשות הרבים**". צידי רשות הרבים הוא מושג תלמודי של

עינבר בלוזר שלם

מנהלת 'רשות הרבים' -

הפורום הירושלמי לארגוני יהדות ישראלית

פרק א

...

**מה בין
רשות הרבים
לפרהסיה**

פרק א | מה בין רשות הרבים לפרהסיה

פרק א': פתיחה – חג החנוכה

המנורה כסמל

משחר ההיסטוריה היהודית סימלה המנורה את הקשר של עם ישראל למסורות ישראל והתרבות היהודית: תחילה מנורת שבעת הקנים שהוצבה במשכן ולאחר מכן בבית המקדש וסימלה את החיבור לעולם התורה, "הרוצה להחכים – ידרים"². בהמשך התבליט בשער טיטוס המספר את ניצחון האימפריה הרומית במרד הגדול, ומתאר את לקיחת המנורה כסמל לתבוסת היהודים. ולבסוף מדינת ישראל של העת החדשה שבחרה במנורת שבעת הקנים כסמלה הרשמי (שאוּלִי נוצר גם הוא בהשראת נבואת זכריה: "מְנוֹרַת זָהָב כְּלָהּ וְגִלְגָּה עַל רֵאשָׁה וְשִׁבְעָה נִרְתִּיחָה עֲלֶיהָ וְשִׁבְעָה מוֹצְקוֹת לְנִירוֹת אֲשֶׁר עַל רֵאשָׁה. וְשִׁנַּיִם זֵיתִים עֲלֶיהָ אֶחָד מִימִין הַגִּלְגָּה וְאֶחָד עַל שְׂמֹאלָה"³). ביולי 2018 אישרה הכנסת את "חוק יסוד: ישראל – מדינת הלאום של העם היהודי", ושם קיבלה המנורה כסמל המדינה גושפנקא רשמית במעמד של חוק יסוד. את חשיבותה היטיב לבטא גם המשורר רפאל ספורטה בשיר שהקדיש לסמל המדינה:

מְנוֹרָה וְעִנְפֵי זֵית,
שְׁמֵן טוֹב וְאוֹר יְהִל –
אוֹר בְּאֶרֶץ, אוֹר בְּבֵית
וְשָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל

בכל שנה מחדש, חג החנוכה מבקש מאיתנו לחזור ולחדד לעצמנו את זהותנו היהודית-ישראלית. מתוך מבט על בחירות עם ישראל תחת מלכות יוון שביקשה לקעקע את זהותו ותרבותו היהודית¹, אנו בוחנים איך זהותנו באה לידי ביטוי בחיי היומיום שלנו; בביתנו פנימה אך גם במרחב הציבורי, ברשות הרבים. כמו בימים ההם שהיו מציאות של ריבונות יהודית, כך גם בזמן הזה. אתגר הריבונות, אז והיום, מזמן ושולב באתגר העיצוב והשמירה על הזהות היהודית במציאות מורכבת ומשתנה.

מלכות החשמונאים התמודדה עם 'זהות יהודית במשבר'. הביטויים לכך היו רבים, החל במי שיצאו להילחם והיו מוכנים למסור את נפשם עליה, דרך אלו שנכנסו אל המערות והבתים כדי לקיים את יהדותם בארבע אמותיהם, וכלה בציבור 'מתיוון' שנראה כי ויתר על זהותו היהודית (באופן אמיתי או רק כלפי חוץ). בפרפראזה על נס פך השמן, ניתן לומר שהאתגר הוא לא רק למצוא את אותה זהות יהודית שטמונה עמוק אצל כל אחד ואחת, אלא בעיקר להצליח להדליק ממנה מנורה ולשמר את האור שבה לאורך זמן. מה היחס שבין הזהות האישית והמרחב הציבורי? מהו האתגר בהנכחה של זהות יהודית ברשות הרבים ומהם המחירים בהפנמה של הזהות אל הבית פנימה? בשאלות אלו אנו עוסקים בזמן הזה לא פחות מן הימים ההם.

1 בראשית רבה ד': "שהיתה אומרת להם [מלכות יוון] כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל".

2 בבלי בבא-בתרא כ"ה, ע"ב.

3 זכריה ד', ב'-ג'.

איפה מדליקים חנוכיה?

המתח שבין הזהות היהודית-ישראלית של כל אדם או קהילה ובין המרחב הציבורי שבו אנו חיים, מקבל ביטוי גם בפרקטיקה הפשוטה של הדלקת הנרות בחנוכה. התלמוד מתאר רצף של אפשרויות למקום הדלקת החנוכיה, בהתאם למציאות שבה נמצא האדם: "תנו רבנן: נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ. אם היה דר בעלייה - מניחה בחלון הסמוכה לרשות הרבים. ובשעת הסכנה - מניחה על שולחנו, ודיו"⁴. חז"ל הניחו שלא כל הזמנים שווים, ויצרו רצף של אפשרויות לגיטימיות להדלקת החנוכה ולמתן ביטוי לאותו אור. גם ללא כניסה אל לב הדיון ההלכתי אפשר לומר שבמהלך הדורות התקבעו מנהגים שונים שקיימים עד היום: יש מי שידליקו בפתח הסמוך לבית, יש מי שידליקו פנימה בבית, יש מי שידליקו בחלון הפונה החוצה ויש גם מי שיבחרו לקחת את החנוכה ולהדליק אותה במרכז רשות הרבים, "לפרסם את הנס".

השינויים ההלכתיים מבטאים גם תהליכים חברתיים. השאלה מתי, איך וכמה מקום וביטוי מקבלת הזהות היהודית-ישראלית במרחב הציבורי איננה שאלה שולית, אלא שאלה משמעותית שמעסיקה את העם היהודי בכלל ואת החברה הישראלית בפרט כבר שנים ארוכות. האם הזהות האישית היא עניין פרטי של כל אחת ואחד בביתם הפרטי ואין לה נגיעה לרשות הרבים? האם הריבונות היהודית במדינת ישראל מצריכה הנכחה של הזהות היהודית בפרהסיה הציבורית? מה עושים במציאות שבה הצגה של זהות יהודית מסוימת גורמת לאי נוחות או לפגיעה באוכלוסיות אחרות, האם נימנע מהצגתה?

חג החנוכה ומצוות הדלקת החנוכה מזמנים לנו את האפשרות לדבר על היחס שבין "הפנים" ו"החוץ", בין האדם הפרטי לזמן ולסביבה שבה הוא חי ופועל. בזמנים "רגילים" אנחנו מצווים להעמיד את החנוכה סמוך לפתח שלנו אשר פונה לרשות הרבים, מתוך כוונה שהממד האישי שלנו ייצא למרחב הציבורי וישמיע בו את קולו. לעומת זאת, בזמני "סכנה" שבהם אנחנו מרגישים מאוימים מהסביבה, עלינו להיכנס עם החנוכה שלנו פנימה אל הבית ואל המרחב הפרטי. ומה עושים במציאות מורכבת? האם כל אחד ואחת צריכים להישאר במרחב הפרטי שלהם, או דווקא "להביא את מי שהם" למפגש עם כלל החברה? מה עושים במציאות שבה קהילה מסוימת מרגישה איום על הזהות שלה? מה התפקיד שלנו כחברה, כמדינה?

בידיעון הקרוב נבקש לסייר בעקבות המקומות השונים שבהם מונחות החנוכיות בעולם היהודי בכלל, ובמרחב הירושלמי בפרט. נרצה לדייק את ההבדל שבין רשות היחיד ורשות הרבים, להעמיק בשוני שבין המושגים 'רשות הרבים' ו'פרהסיה', ולהבין טוב יותר את המשמעות החינוכית והחברתית של הפעולה כאדם פרטי (או כקהילה) במרחבים ציבוריים ומשותפים. הדיון ביחס למקום הנחת החנוכה ישמש לנו כבסיס ליצירת פרהסיה מכילה ומגוונת, שרוצה ומצליחה להביא לידי ביטוי את זהותה היהודית-ישראלית. ננסה לענות על השאלה איך מייצרים מרחב ציבורי שבו אנשים שונים מרגישים מספיק בנוח כדי להביא את עולמם האישי לידי ביטוי, ולא מעדיפים להסתגר כל אחד ואחת בביתם הפרטי.

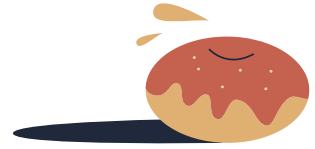
4 בבלי שבת כ"א, ע"ב.

פרק ב

...

המקרה הירושלמי

פרק ב' | המקרה הירושלמי

רשות הרבים ופרהסיה בעיר מרובת פנים

פתיחה

תפיסה שמרנית הגורסת כי נטייה מינית של אדם אינה עניין לפרהסיה אלא לרשות היחיד. לצד זאת, יש קולות רבים מהתווך שביניהם, שעוסקים בממד הפיזי של המצעד – באילו רחובות ושכונות רשאים האנשים לצעוד, עיסוק שדווקא מתחבר למושג 'רשות הרבים'. לכאורה רחובות העיר שייכים לכלל האנשים העוברים בהם, אך בפועל העירייה מגבילה את המצעד לתוואי ספציפי, בין היתר במטרה למנוע חיכוך נוסף בין הקהילות השונות החיות בעיר.

ברבות השנים, ככל שהיו רבנים חרדים או חרדים-לאומיים שביטאו עמדות קיצוניות ביחס למצעד בירושלים, כך מנהיגות דתית מהיהדות המודרנית הצטרפה וצעדה, דוגמת הרב אהרון לייבוביץ' ומובילים אחרים. השינוי נבע בין היתר מכך שבתוך האורתודוקסיה כבר החלה להתקיים קהילה להט"ב בית הולכת וגדלה, ולא נותרה ברירה אלא 'להתמודד עמה'. עוד אספקט מעניין שנוסף למצעד הירושלמי הוא השימוש במעמד ושפה דתית: מאז שנת 2016, משפחת בנקי בשיתוף פורום 'תג מאיר' וקהילת 'ציון' מקיימות מעמד של 'תפילת הדרך' לפני היציאה למצעד, לשלום הצועדים. ולשלומה של ירושלים. מעמד זה כמו בא ליישב את ההתנגשות לכאורה בין ערכים דתיים לערכים הדמוקרטיים שעליהם מושתת המצעד. עם הזמן, השינוי בא לידי ביטוי גם בתקצוב המצעד. בעבר, הבית הפתוח בירושלים לא קיבל תקציבי עירייה, ודרש לקבל תקצוב ככל מנהל קהילתי שמשרת רווחה של אוכלוסייה ספציפית. משהעירייה לא נעתרה פנה הארגון לבג"צ, ומרגע שבג"צ הכריע – לעירייה לא נותרה ברירה אלא לאשר את התקצוב.

בפרק זה נביא מספר דוגמאות לביטוי היומיומי של סוגיות 'רשות הרבים' ו'פרהסיה' בירושלים, המתבססות על ניסיונו וחוויותינו בפורום 'רשות הרבים'. נפתח בעיסוק בשני נושאים המוכרים היטב בציבוריות הישראלית – מצעד הגאווה והסובלנות בירושלים, ו'צעדת הדגלים' ('ריקודגלים') המתקיימת ביום ירושלים. לאחר מכן, נעסוק בסוגיית השבת במרחב הציבורי הירושלמי, דרך הפריזמה של קיום אירועי תרבות בשבת בעיר. נחתום בהצעה שלנו ליצירת רצף בין 'רשות היחיד' ו'רשות הרבים' בירושלים, שמגיעה לשיאה סביב חגים ומועדים בלוח השנה היהודי.

לא בפרהסיה – יום ירושלים ומצעד הגאווה והסובלנות

שני המועדים שנעשו בשנים האחרונות מזוהים, אולי יותר מכול, עם סוגיות הנוגעות ל'רשות הרבים' והפרהסיה הירושלמית, הם מצעד הגאווה והסובלנות ויום ירושלים. מצעד הגאווה והסובלנות מתקיים בירושלים מאז שנת 2002, ביזמת 'הבית הפתוח' בירושלים ובשיתוף פעולה עם ארגוני חברה אזרחית נוספים. בשונה מאחיו בערים אחרות, המצעד הירושלמי תמיד לבש צביון של מאבק לצד החגיגה, בעקבות כוחות קיצוניים בעיר שניסו למנוע את קיומו⁵. ניסיונות אלו הגיעו לשיא בשנת 2005 ובשנת 2015, כששני אירועי דקירה התרחשו במצעד, על ידי אותו הדוקר. באירוע השני נהרגה שירה בנקי ז"ל, עוד לא בת 16 במוחה, וכשנה לאחר מכן הקימו הוריה את עמותת 'דרך שירה בנקי', על מנת לעסוק בפעילות חינוכית-ערכית ולקדם מתינות במרחב הציבורי⁶.

קיום מצעד הגאווה והסובלנות בירושלים הוא דוגמה מובהקת למאבק על הפרהסיה הירושלמית. מקיימי המצעד ותומכיו מעוניינים להחיל על הפרהסיה הירושלמית ערכי שוויון, סובלנות וכד'. ההתנגדות למצעד מגיעה מתוך

⁵ מתוך אתר המצעד: <https://joh.org.il/parade>

⁶ מתוך אתר העמותה: <https://www.sbw.org.il>

ירושלים היא בית לתושבות ולתושבים שחיים בה, והיא גם 'בית רוחני' עבור לא-ירושלמים, עבור קהילות יהודיות בתפוצות ועבור מאמיני דתות מונותאיסטיות מהארץ ומהעולם. אבל קבוצות רבות בירושלים חשות, בין אם סביב מועדים ספציפיים ובין אם לאורך זמן, כי רשות הרבים בעיר לא באמת שייכת להן. באירועים האלה, סביב 'שעת הרצון' של החגים, אנו מנסים הלכה למעשה לייצר פרהסיה ירושלמית חדשה. כזו שמכילה בתוכה את ערכי המסורת והתרבות היהודית לצד ערכים אזרחיים, ומאפשרת למגוון הקבוצות והקהילות המרכיבות את הפסיפס הירושלמי 'להרגיש בבית' בעירן.

אירועי התרבות בשבת במרחב הציבורי בעיר.

בשנת 2008 תנועת 'ירושלמים' ייצגה במועצת העיר הורים לילדים קטנים. הם ניסו להבין מדוע משפחות צעירות רבות, וחילוניות בפרט, עוזבות את העיר. חלק מהסיבות לא היו בשליטתם: דיור, תעסוקה וכדומה. אבל סוגייה אחת חזרה שוב ושוב והם הבינו שמולה דווקא יש ביכולתם לספק מענה – "מה לעשות עם הילדים בשבת בעיר?" רחל עזריה בספרה 'המדריכה למהפכה' מספרת כי באותן השנים, היו שתי אפשרויות בלוי להורים חילונים עם ילדיהם בשבת: ביקור בגן החיות או הצגה בתיאטרון הקרון. לטענתה, רוב מוסדות התרבות לא הסכימו לקיים אירועים בשבת, כדי לא להיתפס כגורם המערער את הסטטוס-קוו. יתרה מזו, אף גורם תרבות בעיר לא חש בנוח להפיק אירועים במרחב הציבורי (בפארקים, גינות ועוד), כי אזורים אלו לבשו צביון דתי בשבת.⁴⁰ למעשה, למרות שרשות הרבים הירושלמית, לפחות בשכונות מסוימות, לא הייתה שייכת לקבוצת אוכלוסייה ספציפית, בפועל הפרהסיה הירושלמית הייתה כזו שחילונים לא חשו בה בנוח. אם להשתמש בהמשגה מפרק ב' בחוברת זו, רשות היחיד הדתית, שומרת השבת, נעה עם האנשים מבתיהם אל הפארקים והגינות, והחילונים חשו כי ביטוי של שבת אחרת במרחב הציבורי יפגע בה.

הפתרון של תנועת 'ירושלמים' היה ליצור את מיזם 'ברל'ה': פעילות בשבתות לילדים חילונים, בפארקים ובגינות, שאליה הם יוכלו להגיע עם הוריהם ולחוש חלק מקהילה רחבה יותר. בתחילה, האירועים מומנו על ידי אחת הפדרציות היהודיות והופצו בשקט, מפה לאוזן, ללא פרסום נרחב. לאורך כל הקיץ התקיימו אירועים עם עשרות או מאות אנשים, ולא היו התנגדויות. בחורף רצו המארגנים. וזו להעביר את האירועים למתנ"סים, דבר שנתפס אז כבלתי אפשרי – תמיכה של העירייה באירועים בשבת במתקניה. בפועל נמצאה פשרה: העירייה 'העלימה עין' מהפעילות, היא לא מימנה אותה במתנ"סים אך גם לא הפריעה לה מלהתקיים (שם. 40-).

להבדיל, מצעד נוסף ש"זכה לכותרות" בשנים האחרונות הוא 'צעדת הדגלים' ('ריקודגלים'), צעדה שמתקיימת בעיר ביום ירושלים (כ"ח באייר) החל משעות הצהריים. 'צעדת הדגלים' הפכה לאירוע המתוקשר ומרובה העימותים ביותר ביום ירושלים. כמעט מדי שנה יש מאבקים על תוואי המצעד ומתרחשים אירועי אלימות 'לא רשמיים' במסגרתו. ברבות השנים, יום ירושלים כולו 'נצבע' על ידי המצעד, ותושבים ותושבות שלא מזדהים איתו פשוט נשארו בבית, ולא ציינו את המועד. יתרה מזו, רוב הצועדים כלל לא היו תושבי ירושלים, והנכחת הנרטיב שלהם כנראטיב הבלעדי ביום ירושלים יצר תסכול רב בקרב תושבי ותושבות העיר.

מתוך רצון להציג הן פנימה בתוך העיר והן כלפי החברה הישראלית גם פנים מתונים של ירושלים, נרקמה שותפות 'זאת ירושלים' – פנים רבות לה'. זו שותפות של ארגוני חברה אזרחית, פעילות ופעילים שכונתיים, מנהלים קהילתיים ועוד, שבחרו לא להסתגר ברשות היחיד ביום ירושלים, אלא להרחיב את מנעד הקולות ברשות הרבים. אחד האירועים המרכזיים ב'זאת ירושלים' היה 'הצעדה הירושלמית' בהובלת התנועה הירושלמית, צעדה אלטרנטיבית ל'ריקודגלים'. מאז ועד היום מתקיימים ביום ירושלים עשרות אירועים שמקדמים פלורליזם וסובלנות, לרבות אירועים במימון עירוני. אנו מדגישים את נושא המימון העירוני שוב ושוב משום שבירושלים, כך נדמה, ההשתייכות למרחב הציבורי – לרשות הרבים, מקבלת משנה תוקף כשהיא מקבלת את 'ברכת הדרך' מהעירייה.

שבת או סופשבוע? שישי-שבת ירושלמי

חלק מהפעילות שלנו בפורום 'רשות הרבים' היא גלגול עכשווי לסוגיות שהטרידו את המרחב הציבורי הירושלמי כבר לפני עשור ויותר. כמו ספירה, אנחנו מוצאים ומוצאות את עצמנו פה בעיר מתרחקים ומתקרבים מחדש אל אותן סוגיות של פרהסיה ורשות הרבים, החוזרות על עצמן לאורך השנים בסיטואציות חדשות. אחת הדוגמאות המובהקות לכך היא

7 עזריה, רחל. 2020. המדריכה למהפכה: צעד אחר צעד בדרך לשינוי חברתי בישראל. כנרת זמורה דביר: חבל מודיעין. עמ' 40.

43). הפשרה התאפשרה בין היתר בזכות התייעצות של ראש העיר דאז ניר ברקת עם הרב מן מ'אמנת גבזון-מדן'. לדבריה של עזריה, הרב מדן טען אז כי "חשוב שכולם ירגישו בנוח בירושלים, ולכן לא רק שאפשר, אלא גם צריך" (שם, 44).

אחרי שנתיים של פעילות במתנ"סים הם פנו שוב למוסדות תרבות, והפעם אלו כבר היו קשובים יותר, ומוסדות רבים החלו לקיים פעילות בשבתות. כשהערייה ראתה כי טוב, היא החליטה לערוך גם אירועים במימונה במתנ"סים, ולמעשה הפעילות המקורית הוחלפה בפעילות במימון הערייה. בשנים האחרונות, כשאירועים במוסדות תרבות בשבת הפכו לעניין שבשגרה, הערייה הפסיקה לקיים בעצמה את האירועים משום שכבר לא היה בהם צורך (שם, 44-45). זהו מקרה בו חן המדגים לנו כי הפרהסיה מסוגלת להכיל ביטויים שונים של קבוצות שונות זה לצד זה, מבלי שהם ייגרעו אחד מהשני. גם בירושלים, על כל המורכבות שבה, קבוצות שונות יכולות לחלוק את רשות הרבים שלהן ולהרגיש בנוח במרחב הציבורי.

בשנים האחרונות, עיריית ירושלים מתמקדת בין היתר בתקצוב אירועי תרבות לצעירים בעיר (גילאי 20-35, לא אירועים למשפחות). אנחנו בפורום 'רשות הרבים' נוטלים חלק באירועים שונים, בשיתוף הארגונים החברים בפורום. ועדיין, למרות התקדימים שעליהם כתבה עזריה בספרה, אירועים המתרחשים במהלך השבת הם נושא נפיץ. אפשר לראות סביבם מגוון תגובות הנובעות מלחצים פוליטיים בעיר: החל מדרישה לקיים פעילות ששומרת שבת הלכתית, דרך בקשות להסרת לוגו וסממנים מזהים מהפרסומים ועד החלטה של גורמים בערייה לחזור בהם מתקצוב פעילויות שונות. לצד כל זה, חשוב לציין שככל הידוע לנו, לא נרשמו התנגדויות מיוחדות במהלך האירועים עצמם. כלומר, בעוד הפרהסיה הירושלמית כבר קיבלה את הימצאותם של אירועים בשבת, הרי שהפוליטיקה עוד עובדת לפי כללים מעט אחרים. אנחנו בפורום רואים חשיבות בפעילות בשבת שמתקיימת במימון הערייה, ולכן מעודדים את קיומה גם תחת מגבלות מסוימות. אבל המצב האידיאלי לדעתנו הוא כמובן מצב שבו פעילויות שונות המותאמות לציבורים שונים תתקיימנה בכפיפה אחת, בלי צורך במגבלות. זה יהיה מצב אמיתי של 'צידי רשות הרבים' - כשכל הקהילות הירושלמיות יוכלו להביא לידי ביטוי את ייחודיותן גם במרחב הציבורי, ללא חשש.

בין רשות היחיד לרשות הרבים - חגים במרחב הציבורי בירושלים

בחלק זה נציג שלושה פרויקטים שאנחנו מקיימים יחד עם שותפים נוספים. אלו משמשים בעינינו כמעין הצעה חדשה ל'צידי רשות הרבים', לפרהסיה ירושלמית המסוגלת להכיל ערכים של קבוצות מגוונות מבלי לייצר התנגשויות.

'מפת תיקוני ליל שבועות' - עם פריחתם של בתי המדרש והקהילות המתפללות הפלורליסטיות ברחבי העיר, גדל משמעותית גם מספרם של 'תיקוני ליל שבועות'. מפרקטיקה דתית בעיקרה, המתרחשת בבתי הכנסת או בבתי פרטיים, הפכו בירושלים רבים מהתיקונים לערבי לימוד פתוחים,

מגוונים ומזמינים, המתרחשים בשלל מקומות. הרעיון העומד מאחורי 'מפת תיקוני ליל שבועות' (שנוצרה בשיתוף סטודיו דוב אברמסון וקרן קשת), היה לארוז יחד את כל ההתרחשויות היפות הללו, ולהזמין פנימה, אל 'רשות היחיד' של קהילה ספציפית, גם אנשים מבחוץ. המפה (מודפסת ודיגיטלית) למעשה מזמינה אנשים להסתובב בין רשות הרבים לרשות היחיד. הצלחתה הביאה לכך שקהילות וארגונים רבים מבקשים להימצא בה, וכך אפשר לראות בה בתי כנסת אורתודוקסים שמרניים לצד תיקון ליל שבועות של התנועה הרפורמית, או בתי מדרש ביתיים קטנים לצד מוסדות גדולים כגון 'מכון שלום הרטמן' שפותחים את שעריהם.

'בנין חוגג' - הזרות והבדידות שמאפיינים את העידן הזה ושהועצמו בתקופת הקורונה, לצד מעבר למגדלי מגורים בשכונות שונות בעיר, הובילו אותנו לחפש מענה לתופעות הללו ברמת השכונה. פרויקט 'בנין חוגג' נועד לחבר בין שכנים בבניינים בשכונות השונות, סביב חגי ישראל. פעילים בבניינים השונים מקבלים ערכות לחג המופקות בין היתר בשיתוף עם עיריית ירושלים והחברה למתנ"סים - גוויני ירושלים, ומכילות פעילויות פשוטות ומהנות, רב-גילאיות לחג: שתילים בט"ו בשבט, משחק קופסה וחנוכיות בחנוכה, חוברת 'סדר ראש השנה' בחגי תשרי ועוד. המטרה היא להזמין את השכנים לפעילות משותפת וכך לייצר סולידריות ויחסים קרובים יותר. תוכן הערכות מופק ברגישות כך שיתאים למגוון הבניינים הירושלמיים - לשכנים חרדים, חילונים, ודתיים כאחד.

'מדליקות' - מיזם 'נשים מדליקות' בחנוכה. בעבר, היו שתי אפשרויות במרחב הציבורי הירושלמי בחנוכה: אירועים בצביון דתי אורתודוקסי שבמרכזם גברים שמדליקים נרות, או אירועים חילוניים בצביון בידורי גרידא, נטולי קשר לתרבות היהודית-ישראלית (דוגמת פסטיגלים והצגות חנוכה גרנדיוזיות). מיזם 'מדליקות' נועד לייצר פסיפס אירועים שבהם נשים מדליקות נרות במרחב הציבורי, מלווים בפעילות תוכן פלורליסטית בשכונות שונות בעיר. הפרויקט קיבל מימון מהערייה, וחברות מועצה אף הזמנו להדליק נרות כדי לתת לפרויקט נראות ציבורית נרחבת יותר. בהמשך, הפרויקט הורחב גם לקמפיין דיגיטלי שבמסגרתו נשים שונות, על מנעד זהויותיהן, הדליקו נרות בבית ושיתפו את תמונותיהן ברשתות החברתיות.

ירושלים היא בית לתושבות ולתושבים שחיים בה, והיא גם בית רוחני עבור לא-ירושלמים, עבור קהילות יהודיות בתפוצות ועבור מאמיני דתות מונותאיסטיות מהארץ ומהעולם. אבל קבוצות רבות בירושלים חשות, בין אם סביב מועדים ספציפיים ובין אם לאורך זמן, כי רשות הרבים בעיר לא באמת שייכת להן. באירועים האלה, סביב 'שעת הרצון' של החגים, אנו מנסים הלכה למעשה לייצר פרהסיה ירושלמית חדשה. כזו שמכילה בתוכה את ערכי המסורת והתרבות היהודית לצד ערכים אזרחיים, ומאפשרת למגוון הקבוצות והקהילות המרכיבות את הפסיפס הירושלמי 'להרגיש בבית' בעירן.

...

מאמרים

האירו את היום – פי שניים!

הרב סיון מלכין מס,
תמורה יהדות ישראלית

בדומה לאימהותינו ואבותינו בתקופת חז"ל, אנחנו לומדים את התרבות היהודית שלנו ומחליטים על אורח החיים לאור אמונותינו. אני רואה בחילוניות כהמשך מסורת שמאפשרת לנו לקבוע מהי דרך החיים שלנו לאור המצפן הערכי הראוי. כך שאולי בניגוד למה שלעתים נהוג לחשוב, אנחנו לא "מתגרשים" מהיהדות שלנו, להיפך – אנחנו מחדשים מסורות שהולמות את הערכים החשובים לנו.

אני מאמינה בפלורליזם, באחדות שאיננה אחידות, וכך אני בוחרת להדליק את נרות החנוכה שלי. אני בוודאי מושפעת מהמסורת שהייתה נהוגה בביתי. מאז שאני ילדה קטנה, אנחנו מדליקים שני חנוכיות בבית: אחת "הולכת ומגבירה את אורה – מנר ראשון לשמיני", ואחת "מפחיתה את אורה משמונה נרות לנר אחד". זה בטח מהדהד לכם מוכר. כידוע קיימת מחלוקת בתלמוד במסכת שבת בין בית הלל ובית שמאי לגבי דרך הדלקת הנרות. מחלוקת שמכנים אותה מחלוקת "לשם שמים" – כלומר מחלוקת עקרונית שלא תוכרע הגיונית. בית שמאי גורסים: מדליקים שמונה ומפחיתים. בית הלל גורסים: מדליקים אחד ומוסיפים.

מה נכון יותר? מה מלמד יותר? אולי מה משמח יותר?

אין כאן פתרון מתמטי, לוגי או מצווה ברורה. אז מה עושים? חז"ל החליטו להכריע והנחו את הציבור לנהוג כבית הלל. כלומר, נעשתה בחירה לשלול את דרך בית שמאי ולפסוק הלכה כבית הלל. אני כמסורת בית מלכין מס (הנהוגה מסתבר במשפחות רבות), בוחרת בדרך חלופית, שאינה מוותרת על בית שמאי או הילל, כזו המבטאת הכלה, שוויון וקידום החלום הישראלי שלי. אותם אנשים שחיו בישראל מבית הילל ומבית שמאי הנכחו את דעותיהם השונות כי האמינו בכל ליבם במה שהיה ראוי לדעתם. האם להדגיש את "הימים הנכנסין" או דווקא את "הימים היוצאין"? בעיניי, כל בית ודעתו כל בית ומנהגיו.

המחלוקת היא אבן יסוד בתרבותנו, היא מבורכת ומצוטטת בכתבים רבים. התרבות היהודית מעולם לא הייתה אחידה – בהשקפות או במנהגים, אך לא פעם היא שאפה לאחדות. מחלוקת איננה איום, אלא הזדמנות כנה לשיח מכבד, לעושר תרבותי ולמגוון יצירתי. אבי פרופ' מלכין היה אומר בחיך כי "יותר משאנחנו שמרנו על המחלוקת, המחלוקת שמרה עלינו".

מדינת ישראל היום משוסעת בידי גורמים המרגישים עליונים על אחרים, אם מסיבות דתיות, פוליטיות, חברתיות, כלכליות, גילאיות, מגדריות וכד'. עלינו לשנות את המגמה הזו ולחנך לחזון פלורליסטי מקדם ופעיל: להדליק את החנוכיות שלנו, להאיר את האחדות שאיננה אחידה.

אולי הגיע הזמן לסוג חדש של הדלקת נרות חנוכה, והפעם במרחב הציבורי: אם לכאורה הציפייה מחילונים בחנוכה היא שידליקו חנוכייה קטנה בבית, ואולי אפילו לא יזכרו להדליק מדי ערב; אז בואו להדליק איתנו שתי חנוכיות – לא רק בבית אלא במרחב הציבורי. בואו להאיר את חנוכה באור הפלורליזם.

המשנה במסכת בבא קמא מזכירה את נר חנוכה, אך מה למסכת העוסקת
בנזקים שאדם גורם לרעהו לנר חנוכה? התשובה היא פשוטה: המשנה
קובעת כי סוחר שמניח נר מחוץ לחנותו, אחראי לנזקים שהנר גורם. את הדין
הזה מסייג רבי יהודה וקובע כי אם מדובר בנר חנוכה - אין אחריות לנזקים.

בשני המקרים משתמש בעל החנות ברשות הרבים, כאשר בראשון הוא חייב
ובשני פטור - מדוע? הרי גם במקרה הראשון אנו יכולים לטעון שמוטל על
מי שעובר בדרך לשים לב לנר. ולחלופין גם במקרה השני, אדם יכול שלא
לשים לב, להיתקל בנר ולהדליק את סביבתו.

נראה לי כי ההבדל טמון בשימושים המותרים ברשות הרבים. בניגוד למה
שהתרגלנו, רשות הרבים נועדה תמיד להיות פנויה לרבים, ואין ליחיד
זכות לשים בה את רכושו או את דבריו. כך לכאורה היה צריך להיות בנוגע
לרכבים, לשולחנות בתי קפה, פסולת ואפילו לכיסאות נוח להשכרה על
חופי הים. כחברה אנחנו בוחרים לאפשר ליחידים להשתמש ברשות הרבים
גם לשימוש הפרטי, על אף שאינם משרתים אדם אחר ועל אף שאין זה
ייעודה. הקצאה זו אינה שוויונית ומקפחת למשל את מי שלא מחזיק ברכב,
והיה ראוי שמי שמתמש ברשות הרבים יפצה את הכלל על שימוש זה.

בניגוד לכך, כאשר מדובר בנר חנוכה, אנו מתירים את השימוש משום שהוא
נועד לרבים, הוא נועד לספר את הסיפור של העם, להביע עמדה על הזיכרון
הראוי לרבים ועל הערכים המתאימים להם. נר חנוכה מספר את סיפור
זיכרון המקדש, את סיפור המאבק בגזרות דתיות, וגם את ניצחונה של
הדיפלומטיה שהובילה להקמת המדינה החשמונאית. מסיבה זו, אנו יכולים
לדרוש מאדם העובר ברשות הרבים לשים לב לנר חנוכה של אדם אחר - כי
נר חנוכה הזה מבטא קול שכחברה וכציבור אנו קובעים שחשוב שיהיה
נוכח ברשות הרבים. באופן דומה, לגיטימי להנכיח קולות יהודיים מגוונים
ברשות הרבים ולצפות מהם להתקיים אלה לצד אלה.

רשות הרבים היא בעצם מרחב הזהות הקולקטיבי, ולכן מה שקורה בה צריך
לבטא את הזהות הזו. השימוש בה אינו זכות הפרט, אבל הוא כן חלק משיח
הזהות הקולקטיבית. לכן ראוי לאפשר ברשות הרבים תפילה מעורבת,
תפילת נשים ותפילה נפרדת בהובלת גברים - וכך גם בכותל המערבי. אגב,
מאותה סיבה בדיוק לגיטימי שמי שמוחה על אחד מסוגי התפילות יוכל
למחות עליה - אך ללא פגיעה בצד השני ומתוך חובה לאפשר לו את דרכו
"המוטעית" לטעמו. וכנראה עדיף שאת המחאה יעשה במקום אחר, ולא
במקום התפילה של בר הפלוגתא שלו. עם זאת, אם הזהות הקולקטיבית
תחשוב שהקול הזה פסול מכל וכל - אין מקום לאפשר אותו.

במובן זה הדיון הוא עדין. דוגמה קרובה היא הפרדה באוטובוסים או באירועים
ציבוריים - כאן נראה כי הקולקטיב או הרוב סבור כי אין היא לגיטימית, על
אף שיש מיעוט התובע זאת. עם זאת למיעוט יש פתרון בהפעלת תחבורת
המונים פרטית נפרדת, או בקיום אירועים נפרדים במרחב פרטי. גם נושא
תפילת יהודים בהר הבית הוא עדין, מה גם שבמקרה זה קשה מאד לעמוד
על דעתו של הקולקטיב. אבל צריך לזכור שגם הר הבית, גם הכותל וגם
אוטובוס ציבורי הוא הפרהסיה, ועיצובה הציבורי חשוב. אגב, בדמוקרטיה
הפרהסיה צריכה לתת מקום גם לרוב וגם למיעוט - מה שהופך את הדיון
הזה לסבוך אך יותר.

ההיתר להניח את נר חנוכה ברשות הרבים מזכיר לנו שהפרהסיה שלנו
היא המרחב של הקולקטיב, בעוד שהאחריות על חפץ פרטי המונח בשטחה,
מזכירה לנו שאל לה לפרהסיה לשמש לצרכינו האישיים, הפרטיים.

חנוכה ופרהסיה

הרב אבי נוביס-דויטש,
דיקן בית המדרש לרבנים ע"ש שכטר

בית המדרש לרבנים
ע"ש שכטר
Schechter Rabbinical Seminary

"באנו חושך לגרש, בידינו אור ואש. כל אחד הוא אור קטן, וכולנו אור איתן.
סורה חושך, הלאה שחור!"

סורה מפני האור!" כך שרנו בקולי קולות בחגיגת חנוכה בגן. כשהגענו לשורה
"סורה חושך, הלאה שחור" רקענו ברגליים, רקיעה עזה, חזקה, רקיעה של
גיבורים המגרשים את החושך. שרנו גם: "האירו, הדליקו נרות חנוכה רבים,
על הניסים ועל הנפלאות אשר חוללו המכבים". לנו ולגננות היה ברור מאוד
מי אחראי לניסים ולנפלאות - המכבים! הם, שהשיבו את התחייה לעם
ישראל. ומי הם ממשיכי דרכם של המכבים? אנחנו!

לימים גיליתי נרטיבים נוספים שלא היו מוכרים לי. הנרטיב הדתי, שבו
הניצחון מיוחס בכלל לקב"ה ולא למכבים: "וְאֵתָהּ, בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים, עֲמַדְתָּ
לָהֶם בְּעַת צָרָתָם: רַבְּתָּ אֶת רִיבָם דִּנְתָּ אֶת דִּינָם וְקִמַּתְתָּ אֶת נְקַמְתָּם. מִסְרַתְּ
גְבוּרִים בְּיַד חַלְשִׁים, וְנָרְצִים בְּיַד מְעֻטִּים" (מתוך תפילת 'על הניסים').
הנרטיב החרדי, שהדגיש את נס פך השמן החתום בחותמו של הכהן הגדול:
"שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל וכשגברה מלכות בית
חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו
של כהן גדול" (בבלי, שבת כ"א ע"ב). פך השמן החתום והנבדל הוא שאפשר
את הדלקת מנורת המקדש הכבויה מחדש. בנרטיב זה, נס פך השמן זוכה
לפרשנות חינוכית חרדית המדגישה את הצורך בהתבדלות, בהגבהת
החומות וההגנות מפני החברה. תינוקות של בית רבן הם פך השמן ויש
לשמור עליהם מכל משמר, לוודא שיישארו נבדלים וחתומים כמותו.

הפרשנות לסממני החג ולמשמעויותיו משתנה ומתחדשת על פי צורכי
הדור. פעם הדגש הוא על גבורה, פעם על אמונה ופעם על חינוך. יש כאן
הזמנה תמידית למדרש מתעדכן ולמסירה מדור לדור. בהלכות החג, דווקא
מודגשים היחסים שבין פנים וחוץ - בין רשות היחיד ורשות הרבים, בין הבית
והרחוב. ההלכה קובעת כי יש להדליק את החנוכייה במקום שיאיר פנימה
והחוצה גם יחד. להציבה לצד פתח הבית או לצד החלון הפונה לרחוב, לשם
פרסום הנס. אני רואה בכך הזדמנות להוסיף פרשנות אקטואלית משלנו.
אפשר לדרוש זאת כאיזון עדין וחשוב בין שימור המסורת מבית, ובין שיתוף
הרבים במגוון המסורות העשיר מחוץ.

נס קיבוץ הגלויות הביא לכאן שפע של חנוכיות, מסורות, ניגונים, מאכלי
חג, שירים ופיוטים. חג החנוכה הוא הזדמנות נפלאה להעמקה פנימה
במסורת המשפחתית, לחידוש וליצירת מסורות חדשות, לצד הארה החוצה.
טיפוח פנימי, שיתוף הרבים ב"פך השמן" המשפחתי ויציקה מתוכו למנורה
הלאומית, שתאיר באלף גוונים.

נס פך השמן

גיא גרדי,

מנהל בית מדרש 'אלול',

יו"ר 'רשות הרבים'

טיבו המיוחד של האור

הרב ד"ר עידו פכטר,
נאמני תורה ועבודה

יש ליהדות עניין מיוחד עם אור. מכל כלי המקדש, דווקא המנורה הפכה לסמל הגלות (על שער טיטוס) והגאולה (סמל המדינה). בתורת הקבלה, סמל המנורה הפך אצל מקובלים שונים למסמל את עשר הספירות. גם הדלקת נרות, על אף שהיא אינה מצווה מהתורה, הפכה לעניין פופולרי בקרב העם היהודי. נשים רבות מקפידות על הדלקת נרות שבת (שהיא אינה מצווה אלא חובה) והדלקת נרות חנוכה הפכה למצווה מקובלת מאד בעם היהודי (על אף שהיא מצווה מדרבנן ולא מהתורה), עד כי הרמב"ם עצמו העיד עליה שהיא "מצווה חביבה עד מאד".

מה יש באור שהופך אותו לאלמנט כה מרכזי ביהדות?

חכמים ראו באור סמל לחכמה: "כי נר מצווה ותורה אור", "הרוצה להחכים ידרים" (המנורה שכנה בדרום). אור הוא אלמנט מופשט, בלתי נתפס (היום אנו יודעים שהוא מפגין תכונות של חלקיקים ושל גלים כאחד) ויחד עם זאת עוצמתי וחיוני. בכך הוא הפך לסמל לחכמה. כאשר אדם וחוה אכלו מעץ הדעת נאמר ש"ויפקחו עיני שניהם וידעו". הידיעה והשגת החכמה היא כפקיחת העיניים וכאור החודר לעולם (מכאן השימוש ב'נאורות' - Enlightenment - כביטוי להשכלה). על כן טיפחה היהדות את מוטיב האור, כסמל לדבקותה בחכמה.

אבל יש באור משהו נוסף, הקשר ליחסים של האדם עם סביבתו. בגמרא מובאת מחלוקת בין רב ושמואל האם מותר להדליק נר חנוכה מנר חנוכה אחר: "רב אמר: אין מדליקין מנר לנר, ושמואל אמר: מדליקין". התלמוד מסביר את עמדתו האוסרת של רב, בטענה שכאשר אדם מדליק מנר לנר הוא מבזה את המצווה (שכן הוא משתמש בנר הראשון לצורך הדלקה) או מכחיש אותה (לוקח מן האור והשמן של הראשון). להלכה, התלמוד פוסק את שיטתו של שמואל, שמותר להדליק מנר לנר, משום ש"הדלקה עושה מצווה". דהיינו, ברגע שאדם הדליק את הנר הראשון נגמרה מצוותו, ולכן אין בעיה להשתמש בנר לצורך הדלקה אחרת.

אבל בעלי החסידות מבארים שיש לפסיקה הזו משמעות עמוקה יותר. לדעת שמואל, כאשר מדליקים מנר אחד לנר אחר אין ביזוי או הכחשת הנר הראשון, כי "הדלקה עושה מצווה". כשנר אחד נותן מאור לנר אחר הוא עושה מצווה ועל כן אין הוא חסר. בניגוד לרב, שמואל סבר שנתניה לאחר הדלקת אורו שלו, איננה גורעת מאורו של האדם הנותן, הנשאר שלם כשהיה. לכן מותר להדליק מנר לנר. ניתן לתת אור ואין האדם חסר.

ייתכן שזהו אופיו המיוחד של האור שגרם לכך שהוא נתפס כאלמנט מרכזי בחיים היהודיים. אור הוא ביטוי להפצה, לנתניה, להשפעה בלי גבולות. הוא לעולם אינו חסר, וגם כשנלקח ממנו אור הוא נשאר שלם. לא לחינם, הבריאה הראשונה בעולם הייתה האור: "ויאמר אלוהים יהי אור ויהי אור". אור הוא ביטוי להשפעה ללא גבול, זו המגיעה ממידת טובו של אלוהים, שאינו חסר בגינה ולא זקוק לה. בריאת האור מבטאת נתניה טהורה ואהבה שאינה תלויה בדבר.

ימי החנוכה הם ימי חגיגת האור. זהו הזמן שבו היום מתחיל להתארך וכך גם שעות האור. את חנוכת המזבח, המתוארת בספר מקבים, אנו חוגגים דווקא עם הדלקת נרות, המזכירות את המנורה. אבל בניגוד למנורה שהאירה את תוככי המקדש, את אור הנרות אין האדם משאיר בביתו אלא מוציא לפתח ביתו, לרשות הרבים. אין עוד חג שכזה, בו אנו מצווים לתרום לרשות הרבים. חגים הם ימי התכנסות משפחתית, של סעודות ומנוחה. רק בחנוכה, חג האור, האדם מצווה לבטא את החגיגה בפתח הבית, אל פני רשות הרבים. בכך אולי מבטא החג את המסר שביטא שמואל בהלכתו - ככל שמדובר באור ורוח, אין היציאה החוצה מחסירה את הפנים. פתח הבית מאיר את הבית וגם את החוץ בשווה, כי זה טיבו של האור להשפיע לכולם. וכשמעניקים לאחר ולסביבה, ומצליחים להדליק את הרוח אצל האנשים שבחוץ, איננו חסרים דבר. הגיעה העת לצאת אל רשות הרבים.

ראש חודש אל בנאת' התושייה הנשית שמאחורי חג החנוכה חלי טביבי ברקת, מייסדת המיזם הלאומי 'הלו"ז העברי - קובעים מועדים לדורות' יו"ר רשות הרבים לשעבר

כְּמוֹ בְּבוֹשָׁקָה רוֹסִית,

בְּבֶה בְּתוֹךְ בְּבֶה,

בְּתוֹךְ בְּבֶה

מְקַפְּלוֹת בֵּי

אֲמִי וְסִבְתִּי

וְאִם אֲמָה

וְסִבְתָּה

וְכָל הַדּוֹרוֹת,

שׁוֹרֵת נָשִׁים שְׂקֵטָה

כְּמוֹ שְׂדֵרָה שֶׁל כַּח

(שירת נשים שקטה / דליה קווה)

העם היהודי בתפוצות העביר מדור לדור חגים, מסורות ומנהגים. דווקא בדור שלנו, עם החזרה לארץ מכל קצוות תבל, יש הזדמנות היסטורית ללמוד את היפה והטוב מכל קהילה, ולהפוך את המסורות הללו לנחלת כלל ישראל. ראש חודש נחשב בכל עדות ישראל כיום מיוחד לנשים. כבר במקרא יש עדות לכך שנשים ציינו את ראש החודש כיום מיוחד שבו הן נמנעו ממלאכה (מלכים ב ד, 3). בתקופת המשנה והתלמוד נהגו נשים להדליק נר מיוחד בראש חודש, לערוך סעודה חגיגית ולהימנע ממלאכות כמו תפירה וכביסה (ירושלמי, תענית א; ירושלמי, פסחים ד; שולחן ערוך, אורח חיים, סימן תיז).

מדוע זכו הנשים לחג בראשי החודשים? ראשית, הנשים היו זריזות ומעורבות בעשיית המשכן. הן תרמו זהב ותכשיטים יקרים לליבן, רקמו ותפרו את הפרוכות ולא השתתפו עם הגברים בבניית עגל הזהב (פרקי דרבי אליעזר, מ"ד; הבן איש חי, מקורי המנהגים ל"ט). נוסף על כך, רבים השוו בין מולד הלבנה בראש החודש ובין מהלך חיי האישה. חגיגות הנשים בראשי החודשים מסבות את תשומת הלב לזמן שחולף ומעניקות הזדמנות לברכה.

מי ימלל גיבורות ישראל

בנר השביעי של חנוכה, ראש חודש טבת, נוהגים לחגוג את חג הבנות - עיד אל בנאת'. החג קיים כבר למעלה מאלפי שנה, אך נשתמר רק בקרב יהדות תוניסיה, טריפולי, ג'רבה, אלג'יריה ושאלוניקי. בחג הבנות נשות הקהילה מתכנסות, מעניקות מתנות, מספרות את סיפורי גבורת הנשים לאורך הדורות, סולחות זו לזו, מברכות זו את זו וחוגגות את עצמן בלימוד, שירה וריקוד. מקור החג מצוי בספר עזרא, ביום שבו חזרו לשאת נשים מבנות ישראל; וכן במגילת אסתר, ביום שבו הובאה אסתר בפני המלך אחשוורוש והומלכה תחת ושתי. ביום זה מציינים את גבורתן וחוכמתן של שתי גיבורות נוספות: יהודית בת מררי משבט לוי שכבשה ביופייה וחכמתה את שר הצבא של נבוכדנצר, ערפה את ראשו והצילה את אנשי יהודה; וחנה בת מתתיהו.

כולנו למדנו במערכת החינוך על מרד המכבים, אך על מחוללת המרד לצערנו לא למדנו. שמה של האישה מלאת התושייה הוא חנה בת מתתיהו, אחות

המכבים שאת שמות חלקם לפחות אנו יודעים בעל פה. כשמלכות יוון גזרה גזירות על ישראל, נקבעה "זכות ראשונים" להגמון היווני על כלל הנשים, וכל אישה עבריינה נלקחה לבית ההגמון היווני בליל חתונתה. במשך שלוש שנים ושמונה חודשים נשים יהודיות נאנסו בליל כלולותיהן, ורק לאחר מכן הורשו לחזור לביתן והותרו לחתן. זאת עד שהגיע זמנה של חנה בת מתתיהו להינשא לאלעזר בן חשמונאי.

באומץ לב חנה נקטה יוזמה ועשתה מעשה חריג ביותר. היא קרעה מעליה את שמלת הכלולות ודרשה מאחיה שלא יעמדו עוד מנגד. בתחילה, האחים קמו עליה להורגה וחנה נזפה על צביעותם: כיצד הם נזעקים לראות אותה ערומה ובהמשך הערב הם אלו שיובילו אותה בתהלוכה לבית ההגמון? איך ייתכן שהם לא עושים מעשה ומצילים את הנשים, את הזוגיות, את ההמשכיות של העם היהודי? היא שאלה היכן נמצאת אמונתם ברגעי המבחן האמיתיים. לבסוף, היא הצליחה להרגיע את אחיה ושכנעה אותם לתת את הגברים ולצאת לפעולה נועזת, שתציל אותה ואת כלל הנשים היהודיות מידי ההגמון. בעורמה, פנו אחיה החשמונאים אל המלך ודרשו שמפאת ייחוסה הרם חנה לא תימסר להגמון אלא למלך. ואכן, בליל חתונתה הגיעה חנה אל המלך, ובמקביל אחיה התגנבו לחדרו והרגו אותו. כך פרצה מלחמת המכבים ביוונים, המרד שהוביל לנס החנוכה. מצמררת ההבנה כמה נשים חוו את העוולה האיומה הזו עד שחנה סירבה להמשיך ולשתוק!

חג הבנות שנשתמר מדור לדור, הולך ותופס את מקומו מחדש כמנהג של כלל ישראל. על סיפוריהן של אסתר, יהודית וחנה נוספים סיפורים של נשים חכמות, אמיצות ומלאות תושייה, שהביאו גאולה ומזור לעם כולו. יהודי לוב ותוניס מזכירים שלוש נשים קדושות, שהקימו כל אחת מהן בית כנסת שהפך מוקד עלייה לרגל: בושיף, אל-גריה, ואום שוויכה. במרוקו נזכרת "ללה סוליקה" - סול חגואל, נערה בת שבע-עשרה שסירבה להתאסלם ומסרה עצמה על קידוש ה'. המוכרת בעצב בשמה - חנה ושבעת בניה. כך בכל קהילה וקהילה, סיפור גבורתן ותושייתן של נשים עובר מדור לדור.

"מי ימלל גבורות ישראל?" - מי ימלל גיבורות ישראל! הצורך להשתמש במילה "גבורה", מונח גברי, כדי לתאר מעשה של נשים, מעורר אי-נוחות. מוטל עלינו, הנשים, למצוא מילים משלנו. "לי עצה ותושייה, אני בינה לי גבורה" (משלי, ח', יד) - כאן תושייה מחליפה גבורה. בעיניי, נכון יותר לדבר על תושיית נשים. תושייה קרובה אל האישה, יש בה את ה"יש", ותכליתה למצוא פתרון מקדם. פתרון שבו אין צורך לגבור אחת על השנייה.

חג בנות גדוש בתושייה ושמח לנו!

...

מערכי שיעור

”כל אחד הוא אור קטן, וכולנו - אור איתן”

לגני הילדים | זמן: 45 דקות | התנועה הרפורמית

חג החנוכה מביא אור אל הבית ואל הלב, בתחילת עונת החורף שבה הערב מתארך ומתקרר. מטבעו זהו חג של המשפחה, שיש בו ממדים של משחק (בסביבון), של הנאה לשמה ושמחה (בסופגנייה ובמעות חנוכה), יחד עם גרשות של חמימות וקרבה ותחושות עמוקות של אמונה ותקווה.

באמצעות שימוש במיומנויות מרובות (כדוגמת האזנה מושכלת לשירים, פעילות יצירתית משמעותית ועוד), נבקש בפעילות זו להתיידיד עם מטפורות מופשטות דוגמת אור וחושך ולהנגיש מושגים מורכבים, דוגמת עולמי האישי וזיקתו למרחב הציבורי, או פרט וכלל. באמצעות המטאפורה של האור נבקש להתבונן אל נפשנו פנימה, לזהות מה מאיר את עולמנו, מה משמח אותנו, ומה הופך את האור ואת השמחה האישים שלנו - לאור איתן, של שמחה ותקווה משותפת.

ציוד והכנה: נרות נייר/בריסטול מודפסים ומוכנים לצביעה (ר' נספח להלן), צבעים, חוט/חבל דק לתליית היצירות, מחורר דפים, אפשרות להשמעת השירים (ובמידת האפשר גם להקרנת הסרטונים).

בפעילות זו הילדים/ות

- יתנסו בהאזנה מונחית ומשמעותית לשירי חג מוכרים.
- יתעמקו ברבדים השונים שבסמלי הנרות והאור שבחג החנוכה.
- יבחנו באמצעות מטפורות הנר והאור, תוך יצירה חווייתית, את העדפויותיהם ונטיות ליבם/ן, בחינת היו "האור שלהם".
- יתמודדו עם האבחנה בין הפרטי והאישי לכללי וללאומי, באמצעות המחשות ושימוש במיומנויות מרובות.

מהלך הפעילות - כללי:

- חלק א' - פתיחה: "כל אחד הוא נר קטן וכולנו נר איתן" (רבע שעה)
- חלק ב' - "נר לי, נר לי דקיק" - פעילות יצירה/ צביעה אישית (רבע שעה)
- חלק ג' - "הנרות הללו, שאנו מדליקים..." - שיתוף, עיבוד וסיכום (רבע שעה)

פירוט מהלך הפעילות:

חלק א' - פתיחה: "כל אחד הוא נר קטן, וכולנו נר איתן" (כרבע שעה)

- נסביר כי אנו עומדים/ות לצאת לחוויה של חנוכה - חוויה של אור, שיר ויצירה, ונשמיע כפתיח את השיר המוכר 'באנו חושך לגרש' (שחיברה שרה לוי-תנאי). במידת האפשר, נמליץ לצפות בקליפ.
- נשאל: מה לדעתכם/ן השיר מבקש להגיד לנו? (מתאר אור גדול, הנותן כוח של יחד, תקווה, אומץ...)
- נסב את תשומת הלב, למעבר בין ה"נר קטן" (חפץ שהוא לכאורה זעיר ובעל עוצמה חלשה, כשהוא בודד) לבין ה"אור איתן", הנוצר מהדלקת הנרות ביחד.

בנוסף, נשים לב אל הקשר בין "האור האיתן" שאותו יוצרים הנרות יחדיו, להמשך השיר - "סורה חושך, הלאה שחור". נמשיג ונדגיש את תחושת העוצמה והתקווה שיש באור זה, הנוצר רק כאשר הנרות הקטנים והבודדים דולקים יחדיו, בעת ובעונה אחת. תחושות אלה, של תקווה ושל כוח, עולות על "סכום חלקיו" של האור, שנוצר מהנרות שדולקים באותו הרגע.

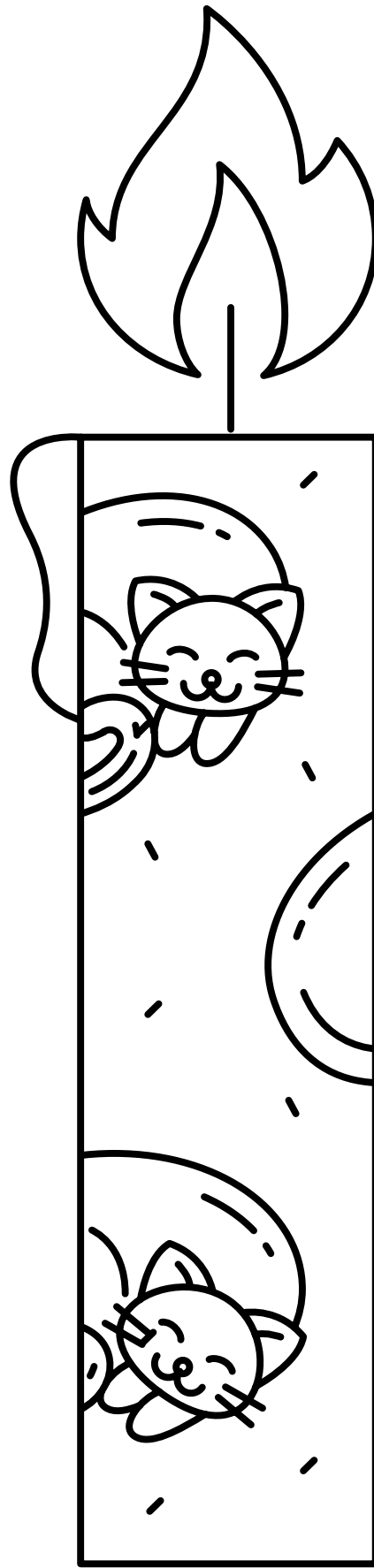
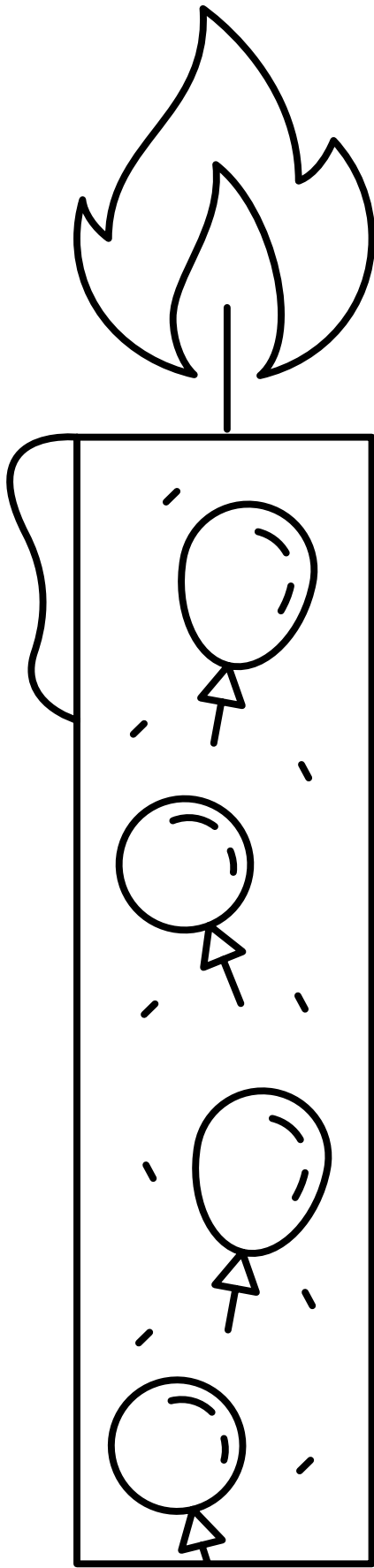
- נסביר, כי נתמקד תחילה בחלק הראשון של השורה שבה אנו עוסקים/ות בשיר "באנו חושך לגרש": "כל אחד הוא נר קטן"/ כל אחת היא נר קטן; בעזרת שיר אהוב נוסף - ובהמשך גם בפעילות יצירה.
- נשאל בהטעמה, לא בהכרח כדי לקבל תשובה אלא יותר כטריגר: איזה שיר מתאים לנו עכשיו, כדי לעזור לנו לשוחח וליצור 'נר קטן'?
- נמשיך ונשמיע את השיר השני (ללא הקליפ) - "נר לי", ונזמין לפעילות היצירה - של "הנר שלי".

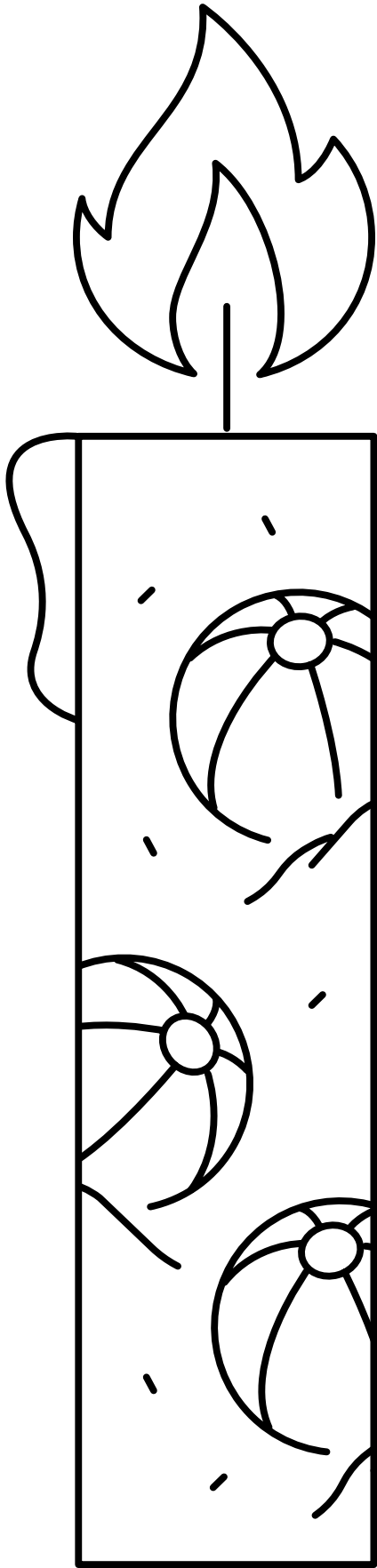
חלק ב' - "נר לי, נר לי דקיק" - פעילות יצירה/ צביעה אישית (רבע שעה)

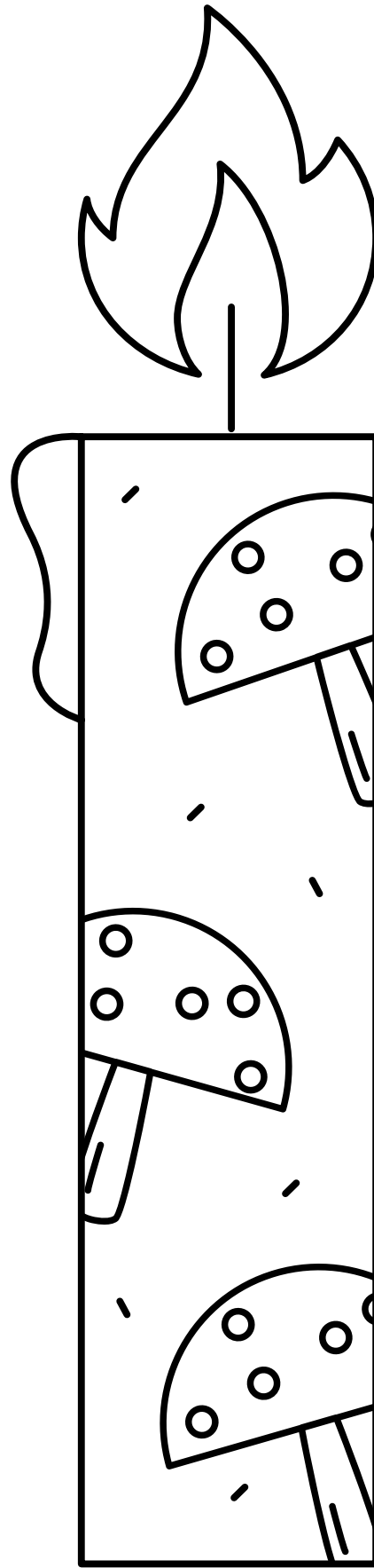
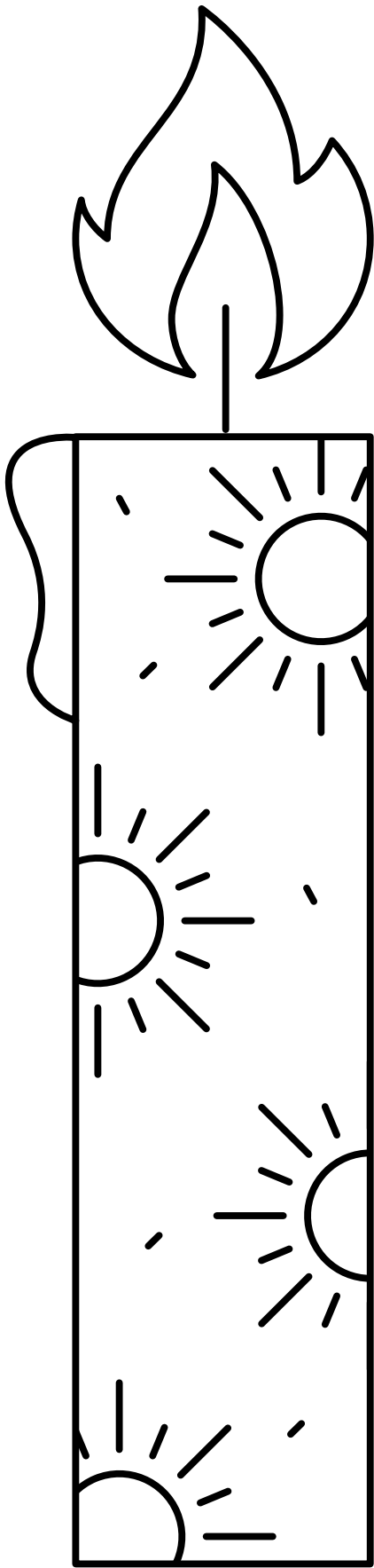
- נכין מראש את הנרות לצביעה, מודפסים במספר העותקים הנדרש, רצוי על בריסטולים דקים צבעוניים.
- נמליץ להכין מספר עותקים עודפים מכל אחת מהדוגמאות שבנספח, ולסדר כל דוגמא בערמה נפרדת, על מנת לאפשר לילדים/ות מגוון ותהליך משמעותי של בחירה.
- נזמין את הילדים/ות להסתובב בין הדוגמאות ולבחור נר אחד שמרגיש להם/ן "נכון" - שבדוגמא שלו יש משהו שהם אוהבים/ות, שיפה ביניהם/ן, או שאולי יש בו רמז למשהו שהם/ן נהנים/ות לעשות; ולצבוע אותו - בגוונים וצבעים האהובים עליהם/ן.

חלק ג' - "הנרות הללו, שאנו מדליקים..." - שיתוף, עיבוד וסיכום (רבע שעה)

- בתום היצירה, נתכנס שוב למעגל, ונזמין את כולם/ן להניף ולהציג את הנר שלהם/ן. במידה ומתאים, ניתן להזמין את מי שרוצה לשתף למה בחר בדוגמא שבחר בין הנרות השונים.
- לאחר השיתוף הצבעוני, נזמין להאזין לשיר השלישי והאחרון שלנו לפעילות זו, שאותו נהוג לשיר מיד לאחר הדלקת נרות החנוכה - "הנרות הללו".
- נשאל: האם השיר מזכיר את הנרות הקטנים, האישיים שלנו?
- מה מטרת הנרות לפי השיר? מה הם מבקשים להזכיר לנו? [את חג החנוכה, כחג של ניסים שאירעו לעם היהודי כולו - הניצחון של המכבים, החשמנאים, על היוונים - ניצחון מעטים מול רבים, את נס פך השמן וכו'.]
- נמשיג ונסביר, כי בשיר הזה הנרות מזכרים מראש ורק בלשון רבים. אין אלה נרות קטנים, פרטיים ואישיים. הפעם אלה נרות של הכלל - של העם היהודי כולו, ותפקידם לספר ולהזכיר מאורעות שקרו לכולנו כעם.
- נסכם כי הגיעה העת לקחת את הנרות הקטנים שכל אחד ואחת הכין/ה - את הנרות האישיים, "הדקיקים", ולאסוף אותם כך שיתנו אור גדול ואיתן. אור שכולו מגוון, אור שיזכיר לנו שאנחנו יחידים ומיוחדים, יחידות ומיוחדות - אבל שאנחנו יכולים גם להיות חלק מהאור הגדול שנוצר כשאנחנו "ביחד".
- בסיום, נזמין כל ילד/ה להביא את הנר שלו/ה, נחורר את הנרות בפינה העליונה ונשזור אותם בשרשרת, על חוט/ חבל אחד שאותו נוכל לתלות בכיתת הגן.

בפנים, בחוץ ובאמצע: בין הנס הפרטי שלי לפרסום הנס המשותף שלנו

לכיתות ה' - ו' | זמן: כשעה - שעה ורבע | התנועה הרפורמית

רעיון הנס הוא אחד ממאפייניו המובהקים של חג החנוכה ושתי פנים לו: האגדה המוכרת בדבר פך השמן הזעיר, שהספיק כדי להדליק את המנורה ולהאיר את ההיכל במשך שמונה ימים תמימים; וסיפור ניצחון החשמונאים על היוונים, ניצחון המעטים מול הרבים והחזקים.

בסדנא זו נבקש להתעמק במושג הנס, בסיפור חג החנוכה ובכלל: ננסה לצקת לו משמעות רלבנטית, נגישה, ולשוחח על מקומו וביטוייו גם בחיי היומיום שלנו.

בנוסף, נבקש להציע לתלמידינו ותלמידותינו, את הרעיון המסורתי בדבר "פרסום הנס", כמקור להשראה ולאמונה, בכוחם/ן הניסי שלהם/ן עצמם/ן - להשפיע לטובה על החברה בכללה ועל המרחב המשותף.

ציוד והכנה:

אפשרות לשימוש באינטרנט, כולל צפייה והאזנה לסרטוני יוטיוב; אפשרות להצגת הטקסטים; עותקים מודפסים של דפי עבודה לתלמיד/ה (ר' נספח), כמספר התלמידים/ות בכיתה.

בסדנא זו התלמידים/ות:

- יתמודדו עם ניתוח מטאפורות וסמלים, בדגש על סמלי חג החנוכה.
- יתעמקו במושג 'הנס' בהקשר לחג החנוכה.
- יבחנו באמצעות מטאפורת הנס את נקודות החזקה והכוח האישיות.
- יתנסו בחשיבה חיובית.
- יעמדו על פוטנציאל הכוח שיש בשיתוף עם הכלל - בערכים, בעשייה, ובתרומה לחברה.

מהלך הסדנא - כללי:

- חלק א' - פתיחה: 'על הניסים: ועל התקווה, בחג החנוכה' (עשרים דקות)
- חלק ב' - 'הניסים של חנוכה': עיון ודיון פותח בדפי העבודה (עשרים דקות)
- חלק ג' - 'הניסים שסביבי': עבודה אישית בדפי העבודה (רבע שעה)
- חלק ד' - 'הנס שלי הוא חלק מהנס שלנו': עיבוד והמחשה באמצעות ענן מילים וסיכום (רבע שעה)

◀ ▶ המשך

פירוט מהלך הסדנא:

חלק א' - פתיחה: 'על הניסים ועל התקווה בחג החנוכה' (כעשרים דקות)

נפתח ונסביר כי בשיעור זה נבקש לעסוק בחנוכה ובסמליו - כחג של אור, חג של ניסים, ולכן גם חג של תקווה.

כטריגר, נצפה ונאזין בסרטון ובשיר החנוכה של חניכי/ות מכינת עין פרת. חשוב שנקדים במעט רקע ונסביר לתלמידים/ות כי את הקליפ שנראה הקליטו חניכי/ות המכינה הקדם-צבאית בדרום הארץ. נבהיר מהי מכינה קדם צבאית שנועדה לבני/בנות 18, אשר מבקשים לתרום ולהתנדב שנה נוספת עוד לפני הגיוס לצבא. נסביר מראש כי השיר מבוצע בשפה האנגלית, אולם במקרה זה היא ברובה פשוטה וקלה להבנה. עם זאת, נדגיש כי חשוב בעיקר לנסות ולהתחבר לאווירת השיר, לרגשות שהוא מעורר בנו, ופחות להתעמק בכל מילה ומילה. נבקש מהתלמידים/ות להשתדל ולזכור כמה שיותר סמלים של חנוכה, שמופיעים בקליפ ובאיזה הקשר (למשל: שתיית שמן זית).

לאחר הצפייה, נעלה לדיון את השאלות הבאות:

- איזו אווירה ואילו תחושות עוררו בנו השיר והקליפ?
 - האם לדעתכם/ן חנוכה הוא חג שמח?
 - מה מסמל בו שמחה? איך מנהגיו וסמליו "עוזרים" לנו לשמוח בו?
 - אילו סמלים ומנהגים של חנוכה אנו מכירים, כאלה שהופיעו בקליפ או שמוכרים לנו בכלל, ואילו רעיונות או ערכים הם מייצגים? (נמליץ לרשום את התשובות על הלוח).
- נבקש עתה לשזור בין התשובות תוך יצירת והדגשת הזיקה ביניהן, למשל: שמן הזית המשמש למאור, חנוכייה שמזכירה את המנורה. היא עצמה סמל לריבונות הקדומה של עם ישראל בארצו, ובה בעת מסמלת את נס פך השמן, שנמשך שמונה ימים (וכך גם הסביבון); אור הנרות בערבי החורף הארוכים - אור בהיר, ההופך את הערב למואר ומסמל תקווה וכד'.

חלק ב' - 'הניסים של חנוכה' - עיון ודיון פותח לדפי העבודה (עשרים דקות)

נציג ונקרא יחד עם התלמידים/ות את הרקע למרד החשמונאים, כפי שהוא מופיע בתמצות בדפי העבודה שבנספח.

בהמשך לכך, נציג ונקרא את שני הקטעים המופיעים גם הם בדפי העבודה המצורפים, ושעניינם בנס החנוכה כפי שתואר על ידי חז"ל:

- הקטע הראשון, עובד מהתלמוד הבבלי, הוא המקור המרכזי לסיפור נס פך השמן כפי שהוא מוכר לנו עד היום.
- הקטע השני, נלקח מספרי החשמונאים (ספרי החשמונאים, או המקבים, הם מהספרים החיצוניים לתנ"ך, נכתבו בסמוך למרד החשמונאים בארץ ישראל), ובאמצעותו נזכיר כי רעיון הנס נקשר לחנוכה במסורת נוספת, הניצחון הצבאי של החשמונאים (המכבים), על היוונים. זאת בניגוד ליחסי הכוחות הצבאיים, בחינת ניצחון 'מעטים מול רבים'.

נבאר ונסביר מילים קשות, ונוודא כי הטקסטים אכן הובנו לאשורם.

נמשיג ונחدد את מושג הנס כפי שהוא נשקף מהתלמוד הבבלי ובספרות חז"ל בכלל: כהתערבות פלאית - אלוהית, מעל הטבע, שאין לנו דרך להסבירה.

בהמשך לכך, נדון יחדיו בשאלות הבאות:

- מה ההבדל בין שני הניסים שנקשרו בחג החנוכה? [האחד הוא פלאי ואלוהי - נס פך השמן, השני - מתגלה דווקא בגבורה ובאומץ אנושיים, בשמירה על הזהות היהודית, הייחוד...]
- האם אנו מכירים/ות ניסים שקרו בחיינו שלנו ואשר קשורים ליכולות, לתכונות שלנו, ולא בהכרח למזל, או עזרה מהשמיים? (למשל - הצלחה במבחן, זהירות בדרכים, שמירה על אח או אחות צעירים וכד')
- מתי אנחנו מגדירים/ות משהו שקורה כ"נס"?

לקראת העבודה האישית, נקרא יחדיו ונסביר את מקור מס' 3, המשלב שתי הלכות (ממשנה תורה ומשולחן ערוך) הנוגעות למושג "פרסום הנס". נתעכב על המושגים המשמעותיים:

'רשות הרבים' - המרחב הציבורי, המשותף, אל מול רשות היחיד, הפרט, הבית פנימה. הדלקת החנוכייה היא חלק ממצוות המתקיימות בתוך הבית הפרטי - כל אדם יהודי מצווה להדליק חנוכייה בביתו, בין אם לבד או עם המשפחה. נדגיש כי לצד זאת, יש חובה להניח את החנוכייה מראש על אדן החלון או בפתח הבית - כך שסיפור הנס של חג החנוכה יפורסם ברבים, במרחב המשותף (בין אם נתייחס לנס פך השמן, או לנס שבגבורת וניצחון החשמונאים).

נשאל את התלמידים/ות: מדוע לדעתכם/ן חשוב לפרסם את הניסים של חג החנוכה? [שימור זיכרון, אמונה, תקווה, חיזוק השייכות וכד'].

חלק ג': 'הניסים שסביבי' - עבודה אישית בדפי העבודה (רבע שעה)

בהמשך לשיחה זו, נזמין עתה את התלמידים/ות לענות על השאלות שבדפים שלפניהם/ן - שמונה שאלות כנגד שמונת ימי החנוכה, אשר נוגעות למשמעות הנס בחייהם/ן. איזה נס משלהם/ן ירצו לשתף, לחלוק - "לפרסם", היינו להביא כתרומה לעולם...

נבהיר מראש שמכיוון ומדובר בשאלות אישיות ופרטיות את רוב התשובות נשמור לעצמנו, מלבד התשובה על השאלה האחרונה הנוגעת כמובן "לפרסום" הניסים שלנו ברשות הרבים.

חלק ד': 'הנס שלי הוא חלק מהנס שלנו' - עיבוד והמחשה באמצעות ענן מילים וסיכום (רבע שעה)

באמצעות "ענן מילים", נבקש להמחיש כיצד הניסים הפרטיים שלנו מתחברים לידי מרחב משותף העולה על סך חלקיו. כיצד הניסים הקטנים שלנו יכולים להביא אור גם אל הכלל.

נמליץ להכין את ענן המילים בצורה גרפית מתאימה, למשל בצורת שמש, נר או להבה.

לשם מילוי הענן - ניתן לשלוח את הקישור למכשירי הטלפון הניידים ולבקש מהתלמידים לתמצת את תשובתם/ן למילה עיקרית מייצגת, ולהקלידה בקישור. לחילופין, נפתח את הקישור מוצג מול הכיתה, נבקש ממתנדב/ת להקליד את התשובות ונזמין את התלמידים/ות לשתף בעל פה.

לאחר שסיימנו עם האסיף והתקבל ענן המילים הרצוי, נסכם ונדגיש כי אמנם יש הגדרה במילון למילה "נס" - מעשה פלאי, שלמעלה מהטבע, ואולם לכל אחד ואחת מאיתנו יש וצריכה להיות הגדרה שונה ואישית למושג 'נס'. נס יכול להיות משאלות לב, תקוות, שמחה ביום יפה, בחברות, בעשרה לזולת, בבריאות, בהתמדה ובהצלחה ועוד.

נציע לזכור ולהזכיר לעצמנו שכשאנו בוחרים ובוחרות לחיות בדרך של ערנות ומודעות לטוב סביבנו, חיים שיש בהם הוקרה והודיה גם על ניסים קטנים ויומיומיים, זוהי בחירה מצוינת כמובן בשביל עצמנו, אבל היא גם מאפשרת לנו להביא לעיתים קצת ניסים לעולם...

נספח | 'נס גדול היה פה' | דף עבודה לתלמיד ולתלמידה:

רקע - מרד החשמונאים

לפני יותר מאלפיים שנים, שלטו היוונים בארץ ישראל והמושל היה הקצין (נציב) היווני אנטיוכוס אפיפנס. אנטיוכוס ניסה להשליט את התרבות היוונית גם על היהודים, בכוח ובכפייה, והוא גזר עליהם גזירות שונות וקשות. למשל גזר אנטיוכוס שאסור ליהודים לקרוא בתורה, לקיים את יום השבת, ולעשות לתינוקות ברית מילה. לבסוף, כאשר ביקש להפוך את בית המקדש בירושלים לבית תפילה לאלילים היוונים, פרץ מרד יהודי שהובילה משפחת החשמונאים, משפחה של כוהנים מהישוב מודיעין. אבי המשפחה היה מתתיהו החשמונאי ולו היו חמישה בנים לוחמים - המוכר מכולם הוא יהודה המכבי. המרד והמלחמה ביוונים נמשכו שלוש שנים, עד שהצליחו החשמונאים לכבוש את ירושלים.

מקור 1: מעובד מתוך התלמוד בבלי, מסכת שבת, כ"א, ע"ב

כשנכנסו היוונים לבית המקדש, הם הרסו אותו ואת כל אשר היה בו. לאחר המרד, וכשגברה מלכות בית חשמונאי וניצחו, חיפשו החשמונאים בכל בית המקדש, שמן בכדי להדליק את מנורת בית המקדש, לסמל את ניצחונם ואת טיהורו של בית המקדש מהפסלים היוונים. חיפשו וחיפשו בהריסות, ולבסוף מצאו רק פך אחד קטן של שמן שנותר שלם, סגור וחתום על ידי הכהן הגדול, אולם כה קטן היה, שנראה כי יש בו די שמן רק כדי להדליק את המנורה פעם אחת בלבד, ליום אחד בלבד. והנה אז, נעשה בו נס והחשמונאים הדליקו מפך השמן הקטן, את המנורה, במשך שמונה ימים שלמים. מאז העם היהודי זוכר ומציין שמונה ימים אלה בשמחה ובתודה בחג החנוכה.

החנוכייה

החנוכייה משלבת בין צורת המנורה לנס פך השמן, שבזכותו הדליקו החשמונאים את המנורה במשך שמונה ימים = צורת המנורה עם שמונה כנים, לשמונה נרות

מקור 2: מעובד מתוך ספר מקבים א' פרק ג':

אמר יהודה המכבי: קל להבין כיצד נוצחו הרבים בידי המעטים... כי האל מושיע לרבים או למעטים. כי לא בגודל הצבא טמון ניצחון המלחמה, אלא מן השמים מגיעה הגבורה.

מקור 3: מעובד מתוך קיצור שולחן ערוך, סימן קלט, סעיף ז; משנה תורה, הלכות חנוכה ד', י"ב, שולחן ערוך:

מצות נר חנוכה להדליק בפתח הסמוך לרשות הרבים משום פרסום הנס; מצוה חביבה היא עד מאד וצריף אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו.

זה הנס שלי, והוא פה...

שמונה ניסים לכל אחד מימי החנוכה

הנס היומיומי שלי...

נס חד פעמי ומיוחד שקרה לי

הנס של משפחתי

הנס שלנו בבית הספר

נס שאני מבקש/ת למדינה

נס שאני מבקש/ת לחבריי וחברותיי

נס שאני מבקש/ת שיקרה לי

הנס שאני רוצה לשתף בו, להשפיע ולהביא אור באמצעותו

פרסום הנס: להקרין החוצה

לכיתות ה-ז | זמן: 45 דקות | קרן תלמי

הנרות הללו אנו מדליקין

על הנסים ועל הנפלאות

ועל התשועות ועל המלקמות

שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה

[...]

כדי להודות ולהלל לשמך הגדול

על נסידך ועל ישועתך

ועל נפלאותיך.

פיוט, על פי מסכת סופרים, פרק כ, הלכה ו

מְצוֹתָהּ [של הדלקת הנרות] מְשַׁשְׁקַע הַחֲמָה עַד שֶׁתְּכַלֶּה רֶגֶל מִן הַשּׁוּק.

[...]

נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ.

אם היה דר בעליה [קומה גבוהה], מניחה בחלון הסמוכה לרשות הרבים.

ובשעת השכנה מניחה על שלחנו ודין [מספיק לו].

תלמוד בבלי, מסכת שבת, דף כא, עמוד ב

מבוא למורה

את מצוות ההדלקה של נר חנוכה קבעו חז"ל. היא נזכרת כבר במשנה, וכלליה מפורטים בתלמוד. כמה מן הכללים האלה עניינם משמעות הדלקת הנרות: פרסום הנס - נס הניצחון של המכבים וטיהור בית המקדש, ונס פך השמן שדלק שמונה ימים אף שהיה בו די ליום אחד בלבד. משום כך יש להדליק את הנרות במקום שבו עוברי אורח יכולים לראותם ובשעות שבהם הם נראים: כל עוד בני אדם הולכים ברחוב ובחשכה.

במערך נלמד על פרסום הנס, מקורו והשפעתו, ומשם נעבור לחיים שלנו - מה אנו בוחרים להחצין ומה לא? מדוע? מתי החצנה היא ראויה ומתי היא אינה ראויה?

בחינו היום בני נוער וילדים רבים נוטים לפרסם ברשתות החברתיות פרטים רבים מחייהם. נבחן גם את ההחצנה הזאת.

פתיח

- להשראה פתחו בהשמעת השיר הנרות הללו. האם התלמידים מכירים את הפיוט? מתי שרים אותו? בפיוט נאמר "כדי להודות ולהלל". כיצד על ידי הדלקת הנרות אנו מודים ומהללים?
- קראו את המקור מן התלמוד: מהי הדרך להודות ולהלל?

מדברים

- בהצגת נרות חנוכה בחלון, מה אנחנו מחצינים - מראים כלפי חוץ?
- שער: מדוע לחכמים היה חשוב להחצין - להציג את אור הנרות בפומבי? מדוע לא די להדליק את הנרות בתוך הבית לעיני בני המשפחה?
- מה הסייג בתלמוד להחצנה זו?
- גם בחיים הפרטיים שלנו אנו בוחרים לפעמים להחצין דברים. תנו דוגמה לדברים שאנחנו מחצינים (למשל רעיונות, דעות, תכונות או מראה). כיצד אנו בוחרים מה להחצין?
- מתי החצנה של דברים אישיים היא ראויה? מתי לא?
- חשבו על הדברים שחשוב לדעתכם להחצין. האם - כמו במקור התלמודי - קיים סייג ששָׁשְׁלוּ לדעתכם מומלץ שלא להחצין?
- אילו דברים לדעתם לא ראוי להחצין? מתי לדעתכם בכל זאת ראוי להחצין אותם?
- מה מניע אנשים להחצין רעיונות, דעות או תכונות שלהם?
- מה אתם נוטים להחצין ברשתות החברתיות? מה אתם נוטים שלא להציג שם? מדוע? האם יש משהו שהייתם רוצים להחצין אך אינכם עושים זאת מסיבות חברתיות ואחרות? פרטו (אפשר לעודד את התלמידים לשתף בחוויות החצנה ושיתוף שלהם שהיו ראויות בעיניהם, וחוויות שהיו ראויות פחות ולבחון מדוע).

אפשר גם

- **הנחיה לתלמידים:** ציירו צללית של עצמכם. ציירו או כתבו בתוכה דברים שאתם מעדיפים לשמור בתוכם (למשל תחומים, נושאים, תחושות וקשרים). ציירו או כתבו מחוץ לצללית דברים שאתם מציגים לאחרים. פרטו שישה או שבעה דברים בכל צד.

קעת בחרו באחד הדברים בתוך הצללית שלדעתכם טוב להחצין. בחרו באחד הדברים בחוץ שלדעתם טוב לשמור בפנים. מעל כל אחד מהדברים, כתבו בתוך עיגול פעולה אחת שתנסו לעשות היום כדי להחצין או לשמור בפנים.

- חלקו נר חנוכה לכל אחד מהתלמידות והתלמידים. הדליקו נר אחד - השמש בחנוכייה. כל אחת ואחד ייגשו בתורם לשמש, ידליקו בו את הנר שלהם ויפרסמו משהו שעד כה שמרו בתוכם, אף על פי שהם ידעו שכדאי להם לפרסם. הדגישו מראש את הכללים: לא לחשוף משהו שקשור לאחרים, לא לפגוע או לפרסם דברים שנכון לפרסם במקומות אחרים. אפשר לתת דוגמאות: כישרון או הצלחה שהתביישתי לפרסם, קושי רגשי או חברתי שהתגברתי עליו, קושי שעד כה לא סיפרתי עליו ואני רוצה שאחרים יכירו כדי שיבינו אותנו ויסייעו לי.

במקום שבו אנו צודקים : פרהסיה ורשות הרבים

על יסודי | זמן: 45 דקות | תוכנית בארי במכון הרטמן

בתקופה זו של השנה מציינים בני תרבויות ודתות שונות בחצי הצפוני של כדור הארץ, חגים שבמרכזם עומד מוטיב האור. בסמיכות לחג החנוכה נחגגים גם חג המולד הנוצרי, הנובי גוד של יוצאי חבר העמים ולעיתים גם החגים המוסלמים, עיד אל פיטר או חג הקורבן (החלים במועדים משתנים). חלק בלתי נפרד מציון החג הוא הצבת סמלי החג במרחב הציבורי. אך מה קורה למרחב הציבורי כאשר חיות בו קבוצות בעלות תרבויות ואמונות שונות המבקשות לבטא את תרבותן? מתי ייצוגם של סמלי החג יוצר תחושת איום או הדרה?

כיצד מדינת ישראל, כמדינה יהודית ודמוקרטית אמורה לעצב את המרחבים הציבוריים שלה באופן שיאפשר ביטוי של צביונה היהודי, אך גם יאפשר ביטוי למגוון התרבויות והדתות של אזרחיה? מהי חובתה של המדינה ומהי חובתנו אנו כלפי מיעוטים החיים בתוכנו, בכל הנוגע לעיצוב המרחב הציבורי? ועד כמה ייצוגים של סמלי דתות ואמונות אחרות מסכנים את זהותה היהודית של המדינה, או דווקא מעשירים אותה?

בשיעור זה נאיר את המרחבים הציבוריים המורכבים הקשורים לחנוכה ולחגי דצמבר, נכיר שתי המשגות מחז"ל ונבדוק מה השתנה בין אז להיום וכיצד ניתן לעצב פרהסיה מיטבית.

תרגיל פתיחה: החג של החגים – מי ומי בחוגגים?

העיר חיפה מתמלאת בשלל אורות בכל שנה מחדש בחודש דצמבר. שכונות המושבה הגרמנית וואדי ניסנאס מתמלאות במיצי אור עשירים, המבטאים את האוניברסליות שבחגי האור המשותפים (חנוכה, חג המולד הנוצרי, השנה האזרחית החדשה ולעיתים גם אחד החגים המוסלמים).

חיפה, כעיר מעורבת, מבקשת לקדם דו קיום וסובלנות באמצעות קיום הפסטיבל המייצג את סמלי החג המרכזיים: חנוכייה, עץ אשוח וסוהר. בסופי השבוע של חודש דצמבר מתקיימות פעילויות רבות המושכות המוני ישראלים להכיר ולהנות ממופעי מוזיקה, סיורים, מופעים, דוכני אוכל ושווקים.

בקבוצת הוואטסאפ הכיתתית שלכם הופיעה הידיעה הבאה:

בשישי הקרוב פותחים את פסטיבל 'החג של החגים' במושבה הגרמנית בחיפה. פסטיבל של הופעות, אומנות, מוזיקה וגוד ווייב. ההרכב המדליק שלנו יופיע בוואדי ניסנאס, בבית הגפן ב- 14:00 עם יצירות מיוחדות שהלחנו לכבוד הפסטיבל. רוצים לראות את כולכם איתנו, יאללה מסיבה! ג'אם בר

הרבה תגובות אוהדות קיבלה ההודעה של הג'אם בר, אך ביניהן הופיעה גם התגובה הבאה:

לא רוצה לקלקל שמחות, אבל, בחייאת, לא מבין למה אתם לא יכולים להופיע במקום אחר? למה דווקא בחג של החגים? אתם יודעים שחוגגים שם חגים מוסלמים ונוצרים יחד עם חנוכה?? אני לא נמצא במקום כזה, אני יהודי והמסורת שלי חשובה לי. רוצים לחגוג חנוכה עם עץ אשוח מעל הראש? מציע לכם לחשוב עוד פעם לפני שאתם משתפים פעולה עם זה. מי שמאמין לא מפחד!

כעת התחלקו לקבוצות של 5-6:

- כתבו תגובה משלכם להודעה. (תגובה קצרה "מהבטן", מה אתם מרגישים או חושבים לגבי הדברים (ללא ציון שמות).
- בחרו בתגובה הרחוקה מדעתכם והקריאו אותה (נסו להציג את התגובה כאילו הייתה תגובה שלכם. עד כמה זה קשה לכם?) הסבירו ממה בעיקר אתם מסתייגים.
- שוחחו ביניכם על הסיבות בעד או נגד השתתפות בפסטיבל החג של החגים. נסחו סיבה אחת בעד וסיבה אחת נגד.
- שתפו בנימוקים שעלו בעד ונגד ושוחחו עליהם. נסו למיין את הנימוקים לרגשיים, תרבותיים, חברתיים, לאומיים, דתיים וכו'.

◀ המושך

מרחבים של יחסים אז והיום: רשות הרבים ופרהסיה

התגובות כלפי פסטיבל 'החג של החגים' וסוגיות נוספות הנוגעות לביטויי אמונות וזהות במרחבים הציבוריים, מאירות סוגייה עמוקה הנוגעת לאופיו של המרחב הציבורי בישראל, שהוא "מרחב השייך לכולם, אך למעשה אינו שייך לאיש", כפי שכותב שלמה פישר. כיצד מעצבים מרחב ציבורי שיאפשר לאנשים החיים בו לבטא את זהותם, מבלי לאיים על אחרים?

חז"ל העשירו את חשיבתנו בשני מונחים הקשורים למרחב הציבורי, שעשויים להסביר את מורכבות הסוגייה הנ"ל ואולי גם לסמן דרכים לפשרות ומענים מתאימים. המונחים הם: רשות הרבים ופרהסיה¹.

רשות הרבים (בשונה מרשות היחיד) הוא שטח שאינו בבעלות פרטית, כמו רחוב שעוברים בו אנשים רבים, או שטח פתוח, ניטרלי שאין גדר הסובבת אותו. זהו מרחב שכל אחד יכול להיכנס אליו, ויחד עם זאת כל יחיד נמצא בתוכו כאילו הוא לבדו. כניסה וגישה חופשית לכל אדם הוא התנאי שהופך את המרחב לרשות הרבים. ברשות הרבים ורשות היחיד קיימים יחסים קנייניים-כלכליים בין אנשים.

המונח השני הוא **פרהסיה** שפירושו 'בגלוי', 'קבל עם ועדה'. פרהסיה היא מרחב השייך לציבור והיא מייצגת את הצד הערכי או הזהותי של המרחב הציבורי. בפרהסיה באות לידי ביטוי האמונות העמוקות ביותר של החברה, שעליהן היא מבקשת להגן.

רשות הרבים ופרהסיה אינם רק מרחבים פיזיים, אלא בעיקר מרחבים של יחסים².

רבן גמליאל בבית המרחץ בעכו

במשך רוב שנות ההיסטוריה, העם היהודי היווה מיעוט שהתנהל מול קבוצות רוב, שונות ממנו באמונתו ובאורחות חייהן. המשנה הבאה מתארת את רבן גמליאל, תלמיד חכם ונשיא הסנהדרין במאה הראשונה לספירה, הנכנס לבית המרחץ ביבנה. עם כניסתו לשם הוא נשאל על ידי גוי בשם פרוקלוס כיצד הוא מעז לרחוץ במקום המלא בפסלים ואלילים. הנוכרי יודע כי על פי דין התורה ישראל אמורים להתרחק מכל עיר שיש בה עבודה זרה. העיר עכו מלאה, כמו ערים הלניסטיות אחרות, בפסלים וייצוגים של האלים ההלניסטים. הוא מנסה להבין כיצד אישיות כה מכובדת וחשובה כמו רבן גמליאל מרשה לעצמו לרחוץ בשלווה כשפסל האלה מול עיניו.

קראו את המשנה ואת תגובתו של רבן גמליאל.

- מהי תגובתו? נסחו אותה במילים שלכם.
- מה מאפשר לו להרגיש נוח במרחב הציבורי בו קיימים פסלים הלניסטים?
- האם, לדעתכם, תגובתו המתונה של רבן גמליאל נובעת מכך שהוא מתייחס לבית המרחץ בעכו כרשות רבים ולא כפרהסיה? (חזרו להגדרות לעיל) הסבירו.
- מה הייתה, לדעתכם, עמדתו של רבן גמליאל בנוגע לחג של החגים?

שָׁאֵל פְּרוֹקְלוֹס בֶּן פְּלוֹסְפוֹס אֶת רַבֵּן גַּמְלִיאֵל בְּעֶכּוֹ, שֶׁהִיָּה רוֹחֵץ בַּמֶּרְחָץ שֶׁל אֶפְרוֹדִיטִי. אָמַר לוֹ, כְּתוּב בְּתוֹרַתְכֶם "וְלֹא יִדְבֹק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֲרָם". (דברים יג, יח) מִפְּנֵי מָה אֶתָּה רוֹחֵץ בַּמֶּרְחָץ שֶׁל אֶפְרוֹדִיטִי? אָמַר לוֹ: אֵין מְשִׁיבִין בַּמֶּרְחָץ וְכִשְׂפָא, אָמַר לוֹ: אֵין לֹא בְּאֵתִי בְּגָבּוּלָה, הִיא בְּאֵת בְּגָבּוּלֵי. אֵין אוֹמְרִים: נַעֲשֶׂה מֶרְחָץ לְאֶפְרוֹדִיטִי נוֹי, אֶלָּא אוֹמְרִים: נַעֲשֶׂה אֶפְרוֹדִיטִי נוֹי לְמֶרְחָץ.

1 דת במרחב הציבורי - בין רשות הרבים לפרהסיה. מלכי רוטנר ועמיתי שחרית.
2 מתוך המאמר: 'אנחנו כאן אורחים לרגע - על זהותן של קהילות וירטואליות, תניה רגב באתר "סודות".

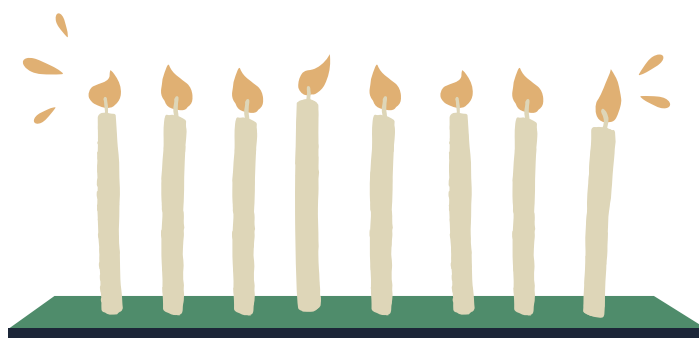
"כך נראית האוניברסיטה היהודית הראשונה שהוקמה בעיר הקודש, בארץ הקודש. בתודעתם של מנהליה ושל הסטודנטים, קיימת זהות ושותפות גורל מוחלטת בין חנוכה לחג המולד. עם הטיה לטובת חג המולד. הרי בכל זאת האשוח מרשים הרבה יותר.

פשיטת הרגל המוסרית, ורגשי נחיתות מרהיבים של מנהלי האוניברסיטה, מביאים לכך שלמרות שבאוניברסיטה לומדים, באופן יחסי, קומץ מזערי של סטודנטים נוצרים, הם החליטו להכיל את חג המולד בגדול. הסובלנות מרקיעה שחקים.

המסר המעוות לכל סטודנט העובר שם, ואין מי שלא עובר שם, שאפשר להיות יהודי, אפשר להיות נוצרי, אפשר להיות שניהם, והכל בסדר. לכל סטודנט יהודי מוצבת הבחירה הליברלית – להיות יהודי או להיות נוצרי. הרי הכול אותו דבר. כולנו בני אותו אב. זה המסר של האוניברסיטה, המדשדשת במי אפסיים.

ההנהלה הרופסת של האוניברסיטה, חסרת חוט השדרה היהודי, מחוללת סביב האשוח וחוגגת את חג המולד, בו נולד מי שבשמו ולמענו נרצחו מאות אלפי יהודים במיתות אכזריות. ההיסטוריה הנלמדת, אולי, באוניברסיטה, מלמדת על אינקוויזיציה, על מסעי צלב, על מאות שנים של אכזריות חייתית, על שואה שהכנסייה הייתה שותפה לה. ונשיא האוניברסיטה והמנהלים האחרים, עומדים וסוגדים לאותו האיש, חוגגים את יום הולדתו, ורוקדים על דמם של מאות אלפי יהודים. כך נראה החנוכה באוניברסיטה העברית בירושלים. היה נוצרי ויהודי בבואך. היה יותר נוצרי מיהודי בצאתך".

משנה, עבודה זרה, ג, ד

ביאור:

"מרחץ של אפרודיטי" – בית מרחץ ובו פסל של האלה היוונית אפרודיטה.
"ולא ידבק בן מאומה מן החרם" – כאשר מחריבים עיר שיש בה עבודה זרה, אסור לקחת מהשלל (החרם).
 הפירוש המקובל הוא שאסור ליהנות מכל עבודה זרה.
"בגבולה" / "בגבולי" – לארץ שלה / לארץ שלי
"נוי" – יופי

רבן גמליאל מגיב באופן בטוח ונינוח. "אני לא באתי בגבולה – היא באה בגבולי", מבחינתו הוא בן הבית. בית המרחץ והעיר הן שלו. מי שחשוב אינו הפסל, אלא האדם החש בביתו. אפרודיטי מתארכת בתחומו, הוא אינו מתארח בתחומה. כמי שחש כמצוי בביתו, הוא אינו מאוים מאלת היופי והאהבה ואפילו מגיב בהומור ועקיצה על נוכחותו של הפסל. אולי בכך הוא גם 'מנטרל' את הפסל מייצוגו האלילי.

בנוסף טוען רבן גמליאל: "אין אומרים נעשה מרחץ לאפרודיטי", כי לא עובדים את האלה באמצעות בית מרחץ, אך להציב את פסלה בבית המרחץ כמו פסל נוי, אפשר גם אפשר ("נעשה אפרודיטי נוי למרחץ"). במילים אחרות: המנהיג היהודי החשוב רבן גמליאל עורך אבחנה בין פסל המשמש כקישוט לבין פסל המשמש כמושא פולחני או כאל. כל עוד הוא משמש כקישוט אין בכוחו להפריעו או לפגום באמונתו.

עץ אשוח וחנוכיה באוניברסיטה

לפני שנתיים כשחג החנוכה וחג המולד צוינו באותו שבוע הציבה האוניברסיטה העברית ברחבה המרכזית שלה, עץ אשוח ליד חנוכייה. הדבר עורר זעם רב.

- קראו את תגובתו של [דב הלברטל](#). הסבירו את עיקר טענותיו. מה דעתכם על תגובתו?
- האם הלברטל רואה את האוניברסיטה כרשות רבים או כפרהסיה? הסבירו. עד כמה לאבחנה זו יש משקל בעמדתו?
- מהי הסיבה העקרונית לדעתכם לתגובתם השונה של רבן גמליאל ושל דב הלברטל?

איך מציבים עץ אשוח גדול עם חנוכיה**סיכום – מרחב של טוב משותף**

- אילו רבן גמליאל והלברטל היו יושבים יחד, מדברים ומנסים להגיע לפשרה או הסכמה בנוגע לייצוג החנוכייה ועץ האשוח באוניברסיטה. מה היה אופייה של הפשרה? על אילו עקרונות או ערכים היא הייתה מתבססת?
- עד כמה מתאימות פשרות מסוג זה ליישום גם במקומות משותפים בהם מרחבי הפרהסיה טעונים?
- כיצד אתם רואים כעת את סוגיית "חג החגים" שאיתה פתחנו? מה השתנה או התווסף לדעה שלכם בנושא?

רשות הרבים
הפורום הירושלמי לארגוני
יהדות-ישראלית

רשות הרבים: www.rashut-harabim.org

